UNIVERZITA KARLOVA
FILOZOFICKÁ FAKULTA
ÚSTAV SLAVISTICKÝCH A VÝCHODOEVROPSKÝCH STUDIÍ

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Fjodor Girenok v kontextu ruské filozofie

(Fedor Girenok in the context of the Russian philosophy)

Vedoucí práce: Prof. Miroslav Petříček, Dr.

Autor práce: Simona Filová

Obor: Rusistika

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně a že jsem uvedla všechny použité prameny a literaturu.

Filová Gimona

Filová Gimona

Obsah

1. Úvod 4

1.1. Cíl práce 4

1.2. Kdo je Fjodor Girenok? 4

2. Úvodem o specifičnosti Girenokových textů 7

3. Pat 16

3.1. Neopohanství 29

4. Rusko 44

5. Jazyk 54

6. Filozofie 59

7. Ruský kontext 63

8. Evropský kontext 76

9. Závěr 79

Seznam literatury 84

Resumé v českém jazyce 88

Resumé v anglickém jazyce 89

1. Úvod

1.1 Cíl práce

Tato práce si klade za cíl představit některé ze zásadních myšlenek Fjodora Girenoka, pokusit se o jejich interpretaci a uvedení do kontextu minulé i současné ruské filozofie.

Slovo „některé" tu má své místo proto, že se v této práci chci soustředit na jeho pojetí „patu", „neopohanství", na „archeoavangardu" a na související témata, tudíž ponechám stranou zevrubnější výklad jeho myšlenek o ekologii a dalších. Naprosto nezbytnou součástí práce bude prostudování Girenokova specifického způsobu vyjadřování, úzce souvisejícím s vyjadřovaným obsahem.

V práci chci také sledovat Girenokovo pojetí filozofie, její úlohy v životě člověka a společnosti, jeho navázání na tradice zejména slavjanofilské a hésychastické, ovšem i na zdroje jiné.

1.2 Kdo je Fjodor Girenok?

Fjodor Ivanovič Girenok je současným ruským filozofem. Narodil se 17.3.1948 na Altaji, roku 1976 absolvoval filozofii na MGU, působil ve Filozofickém ústavu ruské Akademie věd (Institut filosofii RAN), od roku 1999 je profesorem, v poslední době také zástupcem ředitele, Katedry filozofické antropologie na filozofické fakultě MGU (Moskevská státní univerzita).

Girenokova zásadní díla jsou Ekologija, civilizacija, noosfera (Moskva 1987), Dialektika i eklektika v isledovanii čelověka

(Moskva 1988), Russkij kosmizm (Moskva 1990), Sud´ba russkoj inteligencii (Moskva 1991), Jav´i grezy beskoněčnogo tupika (Socium 1992), Novoe jazyčestvo. Krizis sovremennoj civilizacii. Vybor puti (Moskva 1992, Uskol´zajuščee bytie (Moskva 1994), Metafyzika pata (Moskva 1995), Kartografija doslovnosti. Patologija russkogo uma (Moskva 1998), Antropologičeskie konfiguracii filosofii (Filosofija chozjajstva 2001).

Girenok se ve svých dílech hlásí k filozofickému směru, který sám založil a který nazývá archeoavangardou. Archeovangarda v sobě spojuje pohyb směrem dozadu, k tradicím (arché řecky znamená počátek, původ, princip) s pohybem dopředu (avant francouzsky znamená před, dříve, napřed, dopředu, předek ve smyslu přední část, avantgarde – čelo, předvoj).

Girenok se opírá o tradici (v jeho dílech nalezneme zjevné i nezjevné odkazy na oblíbené autory : P. Čadajeva, A.S.Chomjakova, I.V.Kirejevského, J. F.Samarina, K.Aksakova, N.F.Fedorova a mnohé další; o Girenokově navázání na tradice ruské filozofie bude řeč v samostatné kapitole), zároveň přináší velké množství vlastních úvah, zakládaných na osobní zkušenosti či intuici, na vlastních analýzách současného světa, které vyjadřuje v neposlední řadě pomocí mnoha nových a neobvyklých termínů a pojmů, v jejichž neobyčejné tvořivosti a expresivitě vyniká.

Vztah k tradici je jedním z důležitých bodů Girenokova myšlení, bude mu věnována pozornost napříč několika kapitolami.

Girenokovo osobité rozumění filozofii samotné – ve světle archeoavangardy - přibližuje filozofii kromě jiného především literatuře. O tomto rozměru Girenokova myšlení budou pojednávat samostatné kapitoly.

Girenok jako zakladatel filozofického směru, jako autor děl s provokativně přitažlivými názvy : Patologie ruského rozumu, Rusko jako pole mysteriálních Božích her....., filozof, jemuž jeho ctitelé a obdivovatelé spravují dvoje webové stránky...[1]. Fjodor Girenok se zdá být svébytným fenoménem současné ruské filozofie a nejen jí.

Interpretaci Girenokových textů rozumím jako přiblížení osobitého způsobu vyjadřování témat, jimž se ve svých textech věnuje, nastínění jeho pojetí těchto témat a zároveň naznačení napjetí, jenž jeho svébytné uchopení problémů vyvolává.

Girenok jako výtečný stylista, jako pokračovatel tradice, která vnímá ruskou filozofii velmi blízko literatuře, poutavým způsobem otevírá otázky, jež mají pro ruskou společnost již tradičně velký význam.

V situaci po pádu komunistického režimu v Rusku je tázání po motivech ruské identity, vztahu Ruska k Evropě, k „Západu" velmi živé a velmi palčivé.

Publikované překlady Girenokových knih, článků či rozhovorů s ním do češtiny doposud neexistují. Vždy, když ve své práci Girenoka cituji, překládám tedy pro tento účel vybrané pasáže sama. Přepisy názvů ruských děl, jmen či jiných výrazů z ruštiny se řídí obvyklými transliteračními předpisy.

Texty, které v České republice nebyly dosažitelné a s kterými jsem pracovala díky internetovým zdrojům a speciálním knihovnickým databázím textů opatřuji odkazy na příslušný pramen, kde lze text nalézt. Stránkování textů v těchto případech zpravidla chybí nebo není úplné, tedy je nepřehledné. Z tohoto důvodu kdykoli při citování udávám čísla stran v textu, vycházím z úpravy textů pro tiskovou podobu.

---

[1] www.fedor.girenok.narod.ru, http://www.hrono.ru/avtory/girenok.html.

2. Úvodem o specifičnosti Girenokových textů

V této kapitole chci stručně a předběžně pojednat o Girenokově svébytném způsobu psaní, o jeho snaze jít za hranice textu, snaze „nebýt textem, být hlasem". Dále chci nastínit pojetí jazyka u Girenoka a úlohy filozofie v tomto ohledu.

Čtenář při četbě Girenokových textů nemůže jaksi „nenarazit" na zvláštní charakter jeho vyjadřování. Dost možná bude čtenář narážet ustavičně.

Už při prvním setkání s Girenokovým textem nelze přehlédnout velikou míru poetičnosti, množství metafor, neologismů, jazykových hříček... Nelze si nepovšimnout napínavého, až dramatického, rytmického sledu úsečných řízných vět, které jsou skoupé, cosi napoví, mnohé nedopoví. Jedním z nerozlučných průvodců při četbě Girenoka je neustálé strhávání pozornosti k jazyku, k jeho zapeklitostem, k jeho možnostem a k jeho hranicím.[2]

---

[2] Uvedu jako příklad jednu z Girenokových jazykových hříček : „Ljuboj skaz budet iskaženijem". Girenok dává do souvislosti slovo „skaz" (vyprávění, pověst, báj...) a „iskaženije" (zkreslení, zkomolení,znetvoření). Girenok, Fjodor: Metafyzika pata, 3. kapitola, s. 9.

Citace k Metafyzice pata se řídí podle internetové podoby knihy na adrese: http://www.hrono.ru/libris/lib_g/girenok_pat.html. Kniha je členěna do 12 kapitol. Každá kapitola je stránkována zvlášť. Jednotlivé kapitoly lze na internetu nalézt pod vlastní stránkou. První kapitola je na adrese http://www.hrono.ru/libris/lib_g/girenok_pat01.html, druhá kapitola na adrese http://www.hrono.ru/libris/lib_g/girenok_pat02.html a stejným způsobem (...pat03.html,...pat04.html. atd.) až po kapitolu dvanáctou. V následujícím již nebudu odkazovat přímo na internetové

Téma jazyka považuji za jedno z ústředních pro Girenokovu tvorbu; Girenok sám se k němu explicitně vyjadřuje na mnoha místech, implicitně je jeho postoj k jazyku přítomen ve všech jeho textech právě jejich svéráznou skladbou, podobou.

V samostatné kapitole se hodlám zevrubně věnovat Girenokově práci s jazykem a pojednat o jeho pojetí jazyka celistvěji, ovšem průběžným poznámkám se nelze vyhnout. Girenokův text jako spletitá srostlice obsahu a formy rozhodně nepředstírá, že by autorovi byl jazyk jakýmsi neproblematickým, poslušným, neutrálním nástrojem, skrze který jen vyjádří své myšlenky.

Zmíněné narážení, které Girenokovy texty čtenáři uchystávají, těžko dovolí pustit ze zřetele problematiku jazyka a myšlení, „zachycování, uchopování myšlenky".

Girenokův text je však především snahou „nebýt textem". V době, kdy jsme obklopeni, zavaleni množstvím textů, Girenok dělá ve svém psaní všechno proto, abychom pochopili, že on se ve svém psaní, jakkoli to může být paradoxní, pokouší „být hlasem"[3].

Setkání s jeho textem by mělo být setkání s živou řečí živoucího člověka. Jeho text má být hlasem a ten má být vyslechnut, totiž patrně lépe řečeno žádá o vyslechnutí, tak jako naslouchám naléhavému, pohnutému hlasu člověka, který nám přišel vypovědět své osobní svědectví, který touží sdělit svou zkušenost a nalézt naslouchajícího.

---

stránky, nýbrž uvedu pouze číslo kapitoly a příslušnou stránku v rámci dané kapitoly, k níž se vztahuje daný odkaz.

[3] Girenok, Fjodor : Pato-logija russkogo uma: kartografija doslovnosti, Moskva 1998, s. 5.

Naslouchámeli člověku, jsme ve velmi odlišné situaci, než když čteme knihu, kterou lze snadno zavřít a odložit. Přítomnost druhého, jeho oči, jeho hlas nás vybízejí k pozornosti, k reakci. Intimita, emotivnost toku Girenokova textu, v němž někdy zaslechnete žalozpěv plačky, jindy konstatování kronikáře, tu soudce, tu proroka, také úzce souvisí s již výše uvedenými literárními prostředky.

Girenok se ve svém psaní v jistém smyslu pokouší o přiblížení se mluvené řeči a zdá se, že si je dobře vědom toho, že pokud někdo k někomu hovoří a touží, aby jeho slova nebyla zapomenuta, aby druhého zasáhla, nehledí možná tolik na logickou konzistenci jako spíše na rétoriku.

Mluvenému slovu je bližší sepjetí s konkrétní situací, s osobním kontextem, bere ohled na blízké mluvčímu i naslouchajícímu, předpokládá emotivní zabarvení, vyjádření osobního postoje, vybídku druhému. Mluvčí, nebo snad lépe promlouvající, nepředpokládá, že si při jeho slovech pohotově vytáhneme z kapsy zápisník a začneme si dělat stručné poznámky, možná také nemá v úmyslu dělat nám přednášku, možná se jen potřebuje vypovídat, svěřit nám bez dalších komentářů obrazy, které ho pronásledují, možná jen chce strhnout naši pozornost směrem, kterým bychom se podle něj měli podívat, chce třeba jen na něco poukázat, cosi připomenout, možná zaklíná ...každopádně prosí o vyslechnutí. Třeba má jedinou šanci nás oslovit a nechce ji promarnit. Opakuje tedy průběžně zásadní myšlenky, vrší metafory, které se svými ostrými drápky zaseknou do našich pamětí a, jak je Girenok přesvědčen, tyto obrazy zjasňují mnohem více to, co skutečně má být ukázáno.[4]

[4] Girenok, Fjodor: Filosofija minimalistskich form, zde cit. dle: www.fedorgirenok.narod.ru/minimalismus.htm, s. 2. V dalších citacích

Několik jazykových postupů typických pro Girenokovy texty již bylo uvedeno, další ještě budou zmíněny, ovšem již v tuto chvíli je patrně znát, že Girenokův jazyk se blíží básnickému. Autor se mnohdy nespokojuje s obvyklými, zaběhnutými obraty a zcela v duchu principu „ozvláštnění" ruských formalistů[5] se nás snaží vytrhnout z automatického, samozřejmého rozumění věcem. Takové vyjadřování není náhoda. Ale Girenok se nesnaží psát básně. On má na jazyk políčeno. On s ním zápolí. A je to právě pole filozofie, kde by se podle Girenoka mělo snoubit „zápolení s jazykem" se „snahou být věcem co nejblíže"[6].

Uchopit živou zkušenost slovy znamená, podle Girenoka, ji zabít[7]. Jazyk, v jakékoli své podobě, při veškerém našem snažení a práci s ním, je možným zdrojem klamu.[8]

Myšlenka je pro Girenoka výsledkem boje dvou zdrojů – jazyka a nejazykové skutečnosti, zkušenosti. Čím více bojujeme s jazykem, tím více prostoru se dostane zkušenosti. S jazykem je

---

tohoto textu již nebudu odkazovat na tuto internetovou stránku, budu uvádět jen příslušnou stranu textu na internetové straně uvedené zde.

[5] Ruská formalistická škola (10. - 20. léta 20. století) spojovala svá studia vztahu formy a obsahu v rámci jazykového projevu především s orientací na lingvistiku, na rytmus, kompozici verše, na vztah syntaxe a rytmu, na otázky stylistické sémantiky apod. Mezi hlavní představitele se řadí V. B. Šklovskij, J. N. Tyňanov, G. O. Vinokur, O. M. Brik, R. O. Jakobson, V. V. Vinogradov. Srv. k tomu: Prochorov, A. M. Bol´šaja sovetskaja encyklopedija, tom 27., Moskva 1997.

[6] Girenok, Fjodor: Metafyzika Pata, 6. kapitola, s. 5 - 6.

[7] Girenok, Fjodor: Pato-logija russkogo uma : kartografija doslovnosti, Moskva 1998, s. 262.

[8] Girenok, Fjodor: Filosofskij manifest archeoavagarda, zde cit. dle: http://www.elenakosilova.narod.ru/studia/gman.htm, s. 4 - 5. V dalších citacích tohoto textu již nebudu odkazovat na tuto internetovou stránku, budu uvádět jen příslušnou stranu.

třeba bojovat, aby snad v rámci myšlenky nepřevládl, abychom se nevydávali výlučně po jeho vodách, nenechali se lapit do jeho pastí, ale abychom nepřestávali sloužit, nádeničit zkušenosti.

Girenok za jeden z význačných rysů dnešního civilizovaného světa považuje prosáklost texty. Všude jsou texty. Zkušenost je zatlačována do kouta, je utlačována texty, v nichž přebujel jazyk, který už odkazuje jen sám k sobě, nikoli ke zkušenosti[9]. Pro samé texty se na ni zapomnělo.

Je úkolem filozofie, potažmo filozofického textu, vytvořit co možná nejvhodnější prostor, v kterém bychom se mohli přiblížit „věcem", či chceme-li „skutečnosti", „zkušenosti se světem" co nejvíce. K vytvoření takového prostoru není žádný boj s jazykem dost úporný.

Být životu, živé skutečnosti co nejblíže a zabít myšlenku jaksi co nejméně – to je patrně cíl Girenokovy práce s jazykem v rámci filozofického textu. Cestu k této metě vidí zřejmě právě v důrazu na posílení „hlasu", na posílení osobního, intimního, konkrétního, na posílení jisté nelogičnosti, neučesanosti, vlastní spontánnímu mluvenému slovu a - životu. Girenok věnuje jazyku velikou pozornost, jeho boj s ním má mnohdy velmi poetické výsledky, odhalující přednosti jazyka, jeho krásy, působivé půvaby i vtip. Ovšem Girenok touží nepodlehnout vnádám jazyka, ale zkrotit ho. Pro Heideggera je jazyk „domem bytí", pro Girenoka „průchodní halou"[10].

Zmíněné rysy vzdalují Girenokovy texty představě filozofického textu coby přísného textu vědeckého, logického,

---

[9] Girenok, Fjodor: Pustoje ja kak problema komunikacii, zde cit. dle: www.fedorgirenok.narod.ru/BlossesIch.htm, s. 1. V dalších citacích tohoto textu již nebudu odkazovat na tuto internetovou stránku, budu uvádět jen příslušnou stranu.

[10] Girenok, Fjodor: Filosofskij manifest archeoavagarda, s. 3 - 4.

systematického charakteru a tato okolnost může čtenáři způsobit mnohé obtíže, ovšem u Girenoka je uvedený charakter zásadním rysem, který jednoduše nelze odmyslet ani považovat za jakýsi přídavek, který si lze odpustit.

Čtenář tedy stojí před svéráznou podobou textu a „naráží"... Naráží, pokud očekává celistvý, souvislý výklad...Naráží na útržkovité formulace, na postupné relativizování, zpřesňování, na negování již řečeného, na tok výroků obecných, superlativních, na jakýsi nelad, na paradoxy, na specifické termíny, jejichž výslovného osvětlení se mu nedostane, naráží na souběh hlasů, na kladení obrazů za sebe bez objasněných souvislostí, vztahů, na „pocit provázanosti všeho se vším" bez jakéhokoli strukturovaného systému.

Na počátku této práce jsem si vytkla za cíl představit a interpretovat některé zásadní Girenokovy myšlenky z použité literatury. Ovšem již samotný úkol představení jeho myšlenek je velmi nesnadný. [11] Povaha jeho textů vzdoruje snadnému „výtahu" toho nejzásadnějšího. Jeho texty se zdají být prolínajícími se toky, v nichž schází souvislé argumentační linie, soudržné koncepce a vyjasněná východiska.

---

[11] Recenzenti Girenokových textů se zpravidla shodují v tom, jak obtížné je mu porozumět, např. V. Poljakov se ve svém článku Russkaja filosofija – lovuška dlja čudakov? zmiňuje Girenokův způsob vyjadřování, jeho zkratky, nedořečenosti, neujasňování kontextu a přiznává se, že mnohdy si není jist tím, jak Girenokovi rozumět, není si jistý, zda v některých pasážích Girenok mluví za sebe, či zda interpretuje jiného autora. Poljakov se dokonce ptá: "Je (rozumějme Girenok) geniální? Je blázen? Je obojí zároveň?"
Poljakov, V.: Russkaja filosofija – lovuška dlja čudakov? zde cit. dle: http://www.fedorgirenok.narod.ru/pat.htm.

Girenok spíše s oblibou staví protiklady, dvojice protikladů, někdy i s dodáním třetího členu v jakési výsostné pozici. Tato častá Girenokova figura jakoby spíše než systematický výklad měla nastínit vnitřní náboj či chceme-li smysl toho kterého výrazu. Tímto způsobem Girenok naráží na veliké množství dvojic protikladů, letmým dotýkáním se jejich pólů jakoby kolíkoval, vyznačoval rozpjetí svého textu, prostor, v němž se nespojeny přísnými vazbami, pohybují věty.

Představení a intepretace Girenokových textů půjdou jaksi nerozlučně ruku v ruce ve snaze prostě Girenoka co nejvíce *přiblížit,* přiblížit jeho myšlenky, jeho vyjadřování, v jistém smyslu sledovat pohyb Girenokových myšlenek, stylu – se zastávkami pro ohledávání jeho možných východisek a onoho samotného pohybu.

Velmi důležitým bodem je Girenokovo rozumění jazyku jako nástroji k vyjadřování myšlenek a zároveň jeho přesvědčení o nedokonalosti tohoto nástroje, až o jisté záludnosti, o nebezpečí plynoucího z chvil, kdy jazyku příliš důvěřujeme, kdy zapomeneme, že je třeba držet jej zkrátka a přísně dohlížet, zda svou práci dělá dobře, věrně. Holé neštěstí ale podle Girenoka nastává, když mu podlehneme, jeho krásám, zdánlivým souvislostem a konečně vytváříme jakýsi svět založený již jen na jazyku, který takto odkazuje jen sám k sobě, vytváříme jakousi jinou realitu a mimojazykovou realitu necháváme zcela stranou. Taková proklamovaná nedůvěra, přísnost ve vztahu k jazyku[12] u Girenoka může přece jen mnohé překvapit, především proto, že

[12] Např.: „Jazyk vede k cíli i od něj." Fjodor, Girenok: Metafyzika pata, 6. kapitola, s. 5. Girenok také píše: „Jazyk, to je skořápka, v které kdysi přebýval původní smysl.", Girenok, Fjodor: Metafyzika pata, 6. kapitola, s. 10. A dále: „Mlčení jazyka je provázeno tvým mlčením. V tomto tichu pozorujeme jeden druhého. Díváme se na sebe. Čekáme

výsledky jeho zápolení s jazykem nemusí na první pohled opravdu působit jako přísné zkrocení jazyka. Právě naopak, ponořování se do předností jazyka se zdá být mnohdy skutečně jedním z výrazných rysů Girenokových textů[13].

Pokud Girenok mluví o uchopení myšlenky (do slov) jako o jejím zabití, můžeme rozumět myšlence, ještě nevyjádřené slovy, jako čemusi v jistém smyslu již nějak existujícímu – jen jaksi v jiném modu. Jazyk je pak onen „filtr", onen „nástroj", který myšlenku „přeloží" do lidského jazyka, rozumějme do slov lidských jazyků.

Během tohoto „vyjádření", „přeložení" je myšlenka zabita. Toto tvrzení zní pochopitelně poměrně strašlivě, pokud bychom jej přijímali s plnou platností. Ovšem i vzhledem k celému Girenokovu dílu a jeho snažení se domnívám, že je

---

kdo první promluví. kdo vyplní pauzu, jazyk nebo člověk....Dokud jazyk mlčí, mluví lidské." Girenok, Fjodor: Filosofskij manifest archeoavagarda, s. 1 - 2. Či na jiném místě: „Jazyk mluví a nedořikává...Slova přestávají odkazovat k nejazykovému, znaky k označovanému, odkazují již jen samy k sobě.", Girenok, Fjodor: Pustoje ja kak problema komunikacii, s. 1. Nebo také: „Ve světě antopologické katastrofy je oporou člověka jazyk, ovšem na něj se již nelze spoléhat. Jeho slova nás uvádějí v omyl. Živá dřeň zmizela, zůstala slova, pletou se pod nohama." Girenok, Fjodor: Antropologičeskaja katastrofa, zde cit. dle: www.fedorgirenok.narod.ru/Katastrophe.htm, s. 1. V dalších citacích tohoto textu již nebudu odkazovat na tuto internetovou stránku, budu uvádět jen příslušnou stranu.

[13] Mám na mysli např. častou zvukomalebnost : "*žest žestokosti*" (gesto krutosti) v Metafyzice pata, 4. kapitole, s. 10, "*Uprostit´ značit prostit´*" (Zjednodušit znamená prominout) tamtéž v 6. kapitole, s. 3, "*ključ k zaključeniju*"(klíč k závěru) tamtéž v samotném názvu kapitoly Závěr a další.

nezanedbatelná naděje, že sám toto tvrzení chápe jako extrémní pól, nadsázku. Jazyk, právě v souladu s mírou jeho zkrocení a jeho věrné služby může odrážet lépe či hůře, může myšlenku přec jen nechat dýchat, žít, i když ne vždy se to musí podařit.
Takto se nám tedy jazyk jeví jako nástroj (někdy věrnější, jindy méně, někdy vůbec) k vystihnutí, k popisu, v jistém smyslu odrazu nejazykové reality.

Girenokovi je cizí představa, že bychom teprve na základě jazyka, jeho kategorií, jeho možností, byli schopni některé věci nejen formulovat, ale co je důležitější – teprve vidět. Podle Girenoka nevidíme teprve na základě pojmového aparátu toho kterého jazyka; není to náš jazyk, který nám v jistém smyslu odkrývá svět, který nám ho díky svým pojmovým rozlišením dává vidět.

Girenok opakuje, že jazyk je nástroj, právě jen nástroj a jsou to věci samotné, které nás bijí do očí; věci k nám prostě promlouvají, bez ohledu na konkrétní lidské jazyky, věci samy strhávají naši pozornost a vybízejí nás k tomu, abychom se pokoušeli o nich mluvit, nějak je vystihnout.[14]

Girenokův zvláštní způsob psaní můžeme snad také chápat jako snahu, pokus *blížit se* skutečnosti, zkušenosti, věcem co nejblíže, hledat pohyby, místa, na kterých se jich lze dotknout co nejvíce, naladit se co nejvíce na vlny reality, zapřít co nejvíce nástroj k jejímu zprostředkování.

Přísné oddělování jazyka a mimojazykové reality v jistých pasážích je poněkud problematické, přikláním se k tomu spatřovat v něm zejména již zmiňovaný apel – nezapomínat na mimojazykovou realitu, nevytlačovat ji na základě prázdného užívání jazyka.

---

[14] Girenok, Fjodor: Metafyzika pata, 6. kapitola, s. 8 - 10.

Jedna z Girenokových vyjadřovacích figur, velmi častá v mnoha jeho výrocích, je vystavěna jako výpověď o tom, jak se to s kterou věcí, s jakým jevem má, jaké jsou, čím jsou. Příkladně : Evropa je .... pat je.... Dnešní člověk je.....atd.

V prostoru oněch tří teček čtenář zpravidla nalezne jedno slovo. A takových jednoslovných výměrů Evropy, *patu*, dnešního člověka a jiných nalezneme v Girenokových textech desítky.

Girenok dává na pomyslné otázky Co je...? velké množství odpovědí, ne všechny lze mezi sebou sladit. Každý z výměrů cosi odhaluje, jeden samotný zřejmě nestačí. I ono množství výměrů se ve svém rozpjetí patrně podle Girenoka může jen blížit vystihnutí.

Tato kapitola měla naznačit zvláštní charakter, kterým se Girenokovy texty vyznačují; poetičnost, intimní zabarvení, pokus „být hlasem", zápolení s jazykem, snahu „být věcem co nejblíže", vnímání jazyka jako nástroje, s kterým je třeba učit se dobře zacházet, vnímání jazyka jako průchodní haly do skutečného domu...Co je oním skutečným domem, v kterém člověk přebývá, se ukáže později.

3. Pat

„*Pat* je nestálý pták, nedrží se doma. Odkud je? Zdaleka. Z lásky k dalekému."[15]

„*Pat* je symbolem obnažení vnitřní bezperspektivnosti každé perspektivy."[16]

[15] Girenok, Fjodor: Metafyzika pata, 1. kapitola, s. 2.

[16] Girenok, Fjodor: Metafyzika pata, 1. kapitola, s. 3.

„*Pat*. To znamená – karty na stůl, konec hry. Už žádné tajemství."[17]

„Místo, v kterém se ruší mystérium, nazývám *patem*."[18]

„*Pat* je založen na principu MOŽNÁ, na principu, který rozrušuje každý princip."[19]

„Svět s tajemstvím nazývám světem strukturovaným. Svět *patu* je světem bez struktury."[20]

„Slovo přestalo být slovem, je nyní víc než jen slovem. ..Svět se dal do pohybu, opustil své místo a přišel o rozum. Světem nevládne logos, ale citát... Nikdo si už nemůže zachovat svůj rozum...Už není kam jít. *Pat*."

„Duší *patu* je lhostejnost, potence k impotenci a v tomto smyslu jde o *pato*-potenciál. Vejít v apatii *patové* situace je možné, vyjít z ní nikoli. *Pat* je nekonečnou slepou chodbou galerie. Život skončil, zbyly ilustrace k němu."[21]

Několik výše uvedených citátů naznačuje Girenokovo užívání termínu „*pat*"[22], poetické, ve velkém rozptylu, jak je pro Girenoka příznačné. Girenok vytyčí množství obrazů, které vypovídají o pojmu, jenž je pro Girenokovy texty jedním z klíčových.

---

[17] Girenok, Fjodor: Metafyzika pata, 1. kapitola, s. 3.

[18] Girenok, Fjodor: Metafyzika pata, 1. kapitola, s. 3.

[19] Girenok, Fjodor: Metafyzika pata, 2. kapitola, s. 8.

[20] Girenok, Fjodor: Metafyzika pata, 2. kapitola, s. 11.

[21] Girenok, Fjodor: Metafyzika pata, 8. kapitola, s. 30, v originále je na začátku citované pasáže jazyková hříčka : *Ravnodušije – duša pata* (Duší patu je lhostejnost).

[22] V souladu s původním Girenokovým psaním dodržuji malé začáteční písmeno u slova pat, píši je však kurzívou, aby bylo jasné, že jde o termín ve specifickém významu, tak, jak jej Girenok používá.

V přirozeném jazyce patrně nejčastěji rozumíme termínem pat situaci ve hře v šachy, v které již v souladu s pravidly hry, nelze žádnou figurkou nikam táhnout, hra nemůže pokračovat. Končí. Nerozhodně. Přeneseně je patová situace vnímána jako neřešitelná, bez východiska.
Slovo *pat* má v sobě silný náboj, patos bezvýchodného konce.

V nadcházející kapitole se pokusím představit Girenokův termín *pat*, jeho hlavní motivy, rysy, uzly.

Pasáže Girenokových textů pojednávající o p*atu* [23] se mnohdy mohou jevit jako zpráva o konci světa, o situaci konce ve znamení „*patu*", který vše převrací v nebytí[24]. Svět tedy, jak Girenok říká, končí, hroutí se a Girenokova „*pato*analýza" či „analýza *patu*" ohledává jeho ruiny, vypočítává ztráty a ptá se po příčinách. Girenokova „inventura na sklonku apokalypsy" mluví o konci, katastrofě, smrti, rozkladu, vyprázdnění, nelidskosti, o tom, že svět se otřásl ve svých základech, ztratil svůj řád, věci ztratily svoje místa...[25]

Girenok ve svých výměrech *patu* (a nejen v nich) užívá mnohokrát obecné, superlativní, extrémní výrazy (např. každý, všechen, celý, všude, vždy, nikdo, žádný... [26]). Výroky, obsahující takové obraty v různých pozicích a s mnoha různými podměty, předměty, přívlastky či určeními, působí na první pohled velmi zneklidňujícím dojmem...Je nárok těchto výpovědí,

---

[23] V tomto smyslu jde především o texty : Metafyzika Pata, Patologija russkogo uma, Antropologičeskaja katastrofa, Archeografija istorii, Smysl i sobytije – germenevtika katastrofy.

[24] Girenok, Fjodor: Metafyzika pata, 1. kapitola, s. 1.

[25] Girenok, Fjodor: Metafyzika pata, 8. kapitola, s. 32, 5. kapitola, s. 5, 1. kapitola, s. 5.

[26] Girenok, Fjodor: Metafyzika pata, Úvod, s. 3 - „všude je klam", „všude je jazyk".

skutečně tak absolutní, jak se zdá být? Jde o častou hyperbolu, která má spíše podtrhnout dramatičnost, závažnost situace? O tom, že situace je podle Girenoka dramatická a v nejvyšší míře zneklidňující, nepochybuji.

Mluvila jsem již v předcházející kapitole o množství emotivně zabarvených hlasů, které se prolínají Girenokovými texty, jedním z nejvýraznějších je hlas, v kterém je slyšet bědování, rozhorlené bědování.

Ve výrocích, které jsou konkrétnější se ukazuje, že katastrofa světa a člověka úzce souvisí s katastrofou Evropy, evropské civilizace [27], jež došla svého konce. Jde o katastrofu Evropy jako společnosti, jde o katastrofu lidskou, o katastrofu, která se udála na životě. Evropa, nemocná, s posledními zbytky sil, je zdrojem nákazy, přeskakující už drahnou dobu na další oblasti a zakládající tak nová ložiska, u nichž průběh pak již jde vlastními svérázными cestami k specifickým podobám – rozkládající se společnosti[28].

Katastrofa Evropy je ústředním bodem v Girenokově rozpravě o *patu*. Osud Evropy se jej velmi dotýká, zároveň se příkře vymezuje; je jasné, že Girenok je rozezlen z Evropy, z její cesty. Považuje Evropu za problematickou od samotných jejích základů a počátků. Ovšem vztahování se k Evropě patří k základním úběžníkům jeho myšlení.

O Evropě Girenok mluví jako o nositelce kultury, civilizace, racionality, ideje pokroku, ideje právní společnosti, ideje rovnosti lidí, ideje vědy. Všechny tyto ideje, vše, na čem Evropa dosud stála, o co se opírala, se Girenokovi jeví jako slepé uličky,

---

[27] Girenok, Fjodor: Metafyzika pata, Úvod, s. 1.

[28] „Dnes jsme všichni Evropani.", Girenok, Fjodor: Metafyzika pata, 12. kapitola, s. 6.

do jejichž zdí Evropa již nějaký čas naráží, jako piloty, které se zhroutily a s nimi celá podpíraná stavba.

Zásadní rys Evropy vidí Girenok v jejím upínání se na rozum, na rozumové cesty k poznání[29], na vědu v těsném sepjetí s jazykem. Toto upínání nakonec vyústilo v silný relativismus. „Evropa se zabydlela ve světě relativních hodnot."[30]

„Vše se stalo relativním. Všude kolem dokola samé hry."[31]

Věk moderny končí stíráním hranic, neurčitostí[32]. Postmoderna se vyznačuje množstvím jazyků.[33]

Současná Evropa je podle Girenoka prostorem, ve kterém jsou neustále zdůrazňována množství jazyků, dílčích perspektiv, jazykových her, paradigmat, pojmových rámců... Chapadla relativismu obepjala Evropu. Ovšem „perspektivnost" perspektiv, zdůrazňuje Girenok, spočívá právě jen v tom, že jsou perspektivami, v ničem jiném již jaksi perspektivní nejsou.

V předešlé kapitole jsem zmínila Girenokovo přesvědčení, že jsou to věci samy (v širokém smyslu slova) , které nás nějak „bijí do očí", které způsobí, že je uvidíme. Všimneme si jich ne na základě toho kterého pojmového aparátu, ale na základě jich samých. Zdůrazňování klíčovosti, neřku-li primárnosti pojmového rámce vůči mimojazykové realitě v ohledu lidského poznání se patrně Girenokovi jeví jako scestné, zavádějící strhnutí se jazykem. A Evropa se podle něj nechala strhnout,

---

[29] Girenok, Fjodor: Metafyzika pata, 9. kapitola, s. 10, 11. kapitola, s. 4.

[30] Girenok, Fjodor: Metafyzika pata, 12. kapitola, s. 8.

[31] Girenok, Fjodor: Metafyzika pata, 12. kapitola, s. 3 .

[32] Girenok, Fjodor: Archeografija naivnosti, zde cit. dle: www.fedorgirenok.narod.ru/Einfalt.htm , s. 1, V dalších citacích tohoto textu již nebudu odkazovat na tuto internetovou stránku, budu uvádět jen příslušnou stranu.

[33] Girenok, Fjodor: Manifest archeoavangardy, s. 2 - 3.

relativistický pohled rozleptal kromě jiných představy o možnosti poznání nějakých absolutních pravd. Relativismus podkopal i rovinu etickou, kulturní. Evropa při vědomí všech možných perspektiv, úhlů pohledu ztratila cosi velmi zásadního.

Girenok je přesvědčen, že skutečnost, svět, chceme-li, věci..."nějak jsou"; světu je vlastní jistá struktura, jistý řád, jisté zákonitosti. Teorie např. v tom smyslu, že si stačí zvolit pojmový aparát, logiku, optiku a podle této volby se nám svět bude jevit, se prohřešuje proti řádu světa, znevažuje jej, odvádí od něj, zastírá jej.[34]

Evropskou filosofii Girenok vidí jako proud v němž neustále nabývala na síle tato relativistická tendence, tendence zapomenout na řád, který ve světě je, který není stvořen člověkem, do kterého člověk ale patří, v němž a díky němuž žije, na řád, jehož zákonitosti nejsou pro člověka nepoznatelné, - jen jde o jiné poznání, než jaké předpokládá evropská věda; poznání evropské vědy, podle Girenoka, je příliš úzce spjaté s jazykem. Zmíněný relativistický postoj se všeobecně rozšířil a způsobuje vzdalování se realitě, řádu věcí; mizí vnímavost k zákonitostem tohoto řádu a převládá představa, že plně postačí vědomí spojení každého poznatku s jistým úhlem pohledu, s jistým pojmovým aparátem, s jistou „logikou"; mizí snaha o přiblížení se skutečným, hlubokým, zákonitostem a zůstává spokojení se s povrchními a omezenými pohledy na věc.

Girenok staví tentokrát do protikladu relativistický postoj a postoj, který respektuje jakýsi absolutní řád světa. Girenok se nevymezuje ve své kritice relativismu vůči nějaké konkrétní pozici, obecně odmítá jak v otázce poznání, jednání, tak i v

[34] Příkladem podobného relativistického postoje je kupříkladu pozdní Carnap. K tomu srv. např. Peregrin, J.: Kapitoly z analytické filozofie, Praha 2005, s. 115.

otázce ontologické, kladení důrazu na člověka, na jeho poznávací schopnosti, na dílčí perspektivy. Vědomí perspektiv je dobré, ale co dál, ptá se Girenok.

V předchozím odstavci naznačený protiklad Girenok dále rozvíjí; relativismus má za své následky fatální všeobecnou atmosféru nejistoty, ztráty řádu, ztráty přehledu, ztráty možnosti k něčemu se pevně vztahovat. Svět ztratil svůj střed, věci svá místa. Zbyly jen lidské perspektivy. Všechna tajemství, vše posvátné bylo rozkotáno pohledem, který vnímá vše jako stejné, rovnocenné; všechno jsou jen body možných perspektiv, nic není vnímáno jako nutné, absolutní, na těchto lidských perspektivách nezávislé. Všechny možnosti, volby jsou v dnešním světě, jak ho Girenok popisuje, prosyceny nezávazností, i „nezávažností", neboť závažnost, vážnost se vytratila, ustoupila množství her. Člověk se již vztahuje jen k člověku a ke světu, vytvářenému člověkem, spoléhá se již jen sám na sebe, na svůj rozum.[35]

Dnešní svět se vyznačuje tím, že vše je vnímáno jako možné, nic není vymezeno pevnými hranicemi, chápáno jako nedotknutelné, hranice se libovolně pohybují.

Jakkoli Girenok žehrá na nejistotu a nejasnost, mnohokrát, jak jsem ostatně již opakovaně předeslala, není sám příliš jasný. Girenok se často stylizuje do role jakéhosi „prvního pozorovatele" či „prvního popisovatele jevů", jako by nikdo před ním o podobných jevech nemluvil. Girenok neodkazuje, neupřesňuje, jako by předmět jeho úvah byl samozřejmě jasný, neuvádí do souvislostí ani v takových pasážích textu, kdy se čtenáře neodbytně zmocňuje dojem, že pročtená slova narážejí

[35] Girenok, Fjodor: Počemu archeoavangard ne postmodernizm?, zde cit. dle: www.fedorgirenok.narod.ru/nicht.htm, s. 1. V dalších citacích tohoto textu již nebudu odkazovat na tuto internetovou stránku, budu uvádět jen příslušnou stranu.

nepřeslechnutelně na mnohé významné autory ať již minulosti či přítomnosti [36]. Takový postoj nezatěžuje čtenáře záplavou komplikovaných a přísných odkazů, uvádění do souvislostí, vymezování termínů apod., Girenokovy názory a postřehy, zbaveny pocitu potřeby takové tíže, působí velmi přirozeně, přesvědčivě, řekněme autenticky, jako sdělování prožité zkušenosti, jako předkládání vlastní intuice, velmi svébytnou formou zprostředkované. Čtenář je nicméně s touto tíží zbaven mnoha vodítek, a tak se tolikrát zneklidněn ptá na pozadí, na význam toho kterého výrazu, který Girenok užívá s takovou samozřejmostí. Girenok nepochybně všechny ony seriózní náležitosti vědeckého textu považuje za zbytečné, za druhotné, které ovšem, ne zřídkakdy, zbytní a stanou se jedinou skutečnou kostrou sdělení textu. Girenok se zjevně a záměrně vymezuje vůči textům, prošpikovaným citáty, vůči textům, které se podle něj o citáty druhých opírají a předkládají tak čtenáři kost dobře známou a dávno dokonale ohlodanou, protože, jak Girenok věří, již sami nemají co jiného nabídnout.[37]

---

[36] Viz např. nijak dále nekomentovaná narážka na pojem "dům bytí" v souvislosti s jazykem v Girenokově textu Filosofskij manifest archeoavangarda, s. 2. Nutno ovšem dodat, že Girenok není v této své tendenci naprosto důsledný, zmiňuje antické filosofy, dále například Kanta, Descarta, Heideggera atd., ovšem ne snad tak, že by se věnoval konkrétně a zevrubně myšlenkám těchto myslitelů, velmi často se s nimi vypořádá se stručností a břitkostí blížící se aforismu.

[37] Girenok má jasnou představu o náležitostech dobrého filozofického textu, ostatně tato pravidla se mohou vztahovat i na jakýkoli jiný text; souvisejí především s charakterem dnešní doby, v které vznikají a které jsou určeny, texty by především měly být krátké, nikdo nemá čas na mnoho slov, na složitosti..., Girenok, Fjodor: Pato-logija russkogo uma : kartografija doslovnosti, Moskva 1998, s. 5 - 6.

Girenok mluví o dnešním světě evropské civilizace tedy jako o prostoru, v němž zavládla nejistota, neurčitost, bezútěšný zmatek. Proti němu stojí svět strukturovaný, se středem, s řádem, s pevně danými hranicemi, poskytující jistotu, přehlednost, orientaci.

Tento druhý svět je ztracen. Evropa vlastně již od počátků své civilizace se vydávala cestou, která znamenala vzdálení se vědomí tohoto světa[38], zapomenutí na něj, vytváření jakéhosi svého „světa", svého „projektu". Ten je nyní, podle Girenoka, u konce. Vzdálil se již neúnosně onomu pravému světu, zašel svou slepou uličkou až na její samotný konec.

Jak patrno, ve svém svědectví či chceme-li ve své výpovědi o současném světě Girenok nemá pochyb, že vystihuje cosi zásadního, převládající charakter; již jsem zmiňovala jeho superlativní, obecné, extrémní výrazy. Pasáže o *patu* prokmitávají mnoha jeho texty, ovšem téměř všechny mají podobný obecný a zároveň úsečný charakter. Girenok neustále pracuje s protiklady dvojic, jejichž jednotlivé části jsem se pokusila uvést v předchozích odstavcích. Především je klíčový protiklad „pravého světa" a „světa evropské civilizace". Girenok vyostřuje dva póly, dvě strany.

Na jednu stranu klade pravé, skutečné, pravdivé, přirozené, prvotní, plné, hluboké, jasné, vymezené, organické, spontánní, emotivní; na druhé straně stojí neskutečné (tj.hra), nepravdivé, nepřirozené, druhotné, prázdné, povrchní, neurčité, umělé, racionální.[39]

Pravý svět je jediný skutečný, plný, hluboký, jasný, přirozený...

---

[38] Girenok, Fjodor: Metafyzika pata, 9. kapitola, s. 10 - 11.

[39] Např.: Girenok, Fjodor: Metafyzika pata, 10. kapitola, s. 11 - 13, dále 6. kapitola, s. 2 – 3.

Tato ostrá polarizace má silný hodnotící charakter. Vedle tohoto rysu je u Girenoka zřetelná silná tendence ke zkratce, zobecnění a zároveň velmi osobní „nota", předkládání stanovisek, jejichž vykázáním je zapuštění v osobní intuici, která jakoby se přirozeně pojila s naprostou evidencí hluboké, nezpochybnitelné pravdy.

Onen neskutečný svět, svět nepravdivý, nepřirozený, povrchní, umělý, racionální je druhotný, nepůvodní, je to svět, jenž člověk sám zakládal na svých hodnotách, na svých schopnostech, Girenok by stručně řekl – sám na sobě.[40]

Jedním ze zásadních bodů se ukazuje být ono „vztahování se ke světu" a „vztahování člověka k sobě samému", to, jak člověk vnímá „svět" a „sám sebe" ve vztahu k tomuto světu.

Evropský člověk se podle Girenoka ve svém vztahování ke světu dal téměř výhradně cestou poznání, racionálního vztahování se ke skutečnosti s nárokem poznat ji, výstižně popsat. Sílící hlasy o tom, že svět nelze vyčerpávajícím způsobem poznat, že žádné absolutní pravdy není možné nalézt, že jde pouze o to, jak se nám svět jeví a to vždy v souvislosti s momentálním psychofyzickým stavem pozorovatele, v souvislosti s jeho dosavadními poznatky, zkušenostmi, se specifickým úhlem pohledu atd., takové hlasy vzaly Evropě půdu pod nohama, základ a především úctu k Základu, který pokud je prohlašován za nepoznatelný, jako by pro Evropana nebyl, nemá žádný význam.

Pokud se ještě připojí množství lidských projevů přehlušujících všechny známky toho, že by nějaký Řád skutečně byl, je již i jen představa Řádu vzdálená natolik, že je pro lidský

---

[40] Girenok, Fjodor: Antropologičeskaja katastrofa, zde cit. dle: www.fedorgirenok.narod.ru/Katastrophe.htm, s. 1 - 2.

život zcela nepodstatná a člověk „se zařizuje" již zcela bez ohledu na myšlenky související s jeho místem v nějakém pevném Řádu[41].

Proti fixaci na poznání v žití ve světě klade Girenok způsob života, nebo chceme-li postoj k životu, v kterém důležitost poznání světa není tak veliká, jde o způsob života podtrhující pokorný, uctivý vztah k Celku, Řádu, Bohu. Tento ústřední vztah upravuje lidskou pozici s jasností, stálostí a platností a což je velmi důležité – s útěchou.

Vědomí všech možných perspektiv, her, rezignace na poznání Řádu a následný odvrat od něj vůbec lidskému poznání cosi daly a hodně vzaly – útěchu v neposlední řadě.

Lidský život je neustále provázen mnoha nejistotami, neurčitostmi, nemožnostmi, nejen podobnými jako byla výše uvedená gnoseologická nejistota ohledně absolutních pravd, a zmíněný vztah k Řádu, Bohu skýtá útěchu, ve které se člověk může utíkat ke Středu, k Základu, ale kam se utíkat, když Střed a Základ je spatřován v člověku samém, kde nalézt útěchu?[42] Pro Girenoka je nepochybně veliký rozdíl v atmosféře nejistoty bez jakékoli stopy útěchy a v atmosféře nejistoty s útěchou. Motiv útěchy je u Girenoka častý a velmi podstatný. Útěcha, možnost jejího nalezení má pro lidský život velký význam.

Ke světu podle Girenoka organicky patří tajemství, cosi nepoznatelného, nedotknutelného, nepopsatelného. A k lidskému

---

[41] V textu používám psaní Řád, Celek, Základ s velkým písmenem na začátku tehdy, kdy jde o tyto pojmy ve smyslu absolutním, všeobecném. Pokud jsou tyto pojmy použity v konkrétnějším smyslu, např. jako kosmický řád, píšu na začátku slova malé písmeno.

[42] Girenok, Fjodor: Antropologičeskaja katastrofa, s. 1. Či na jiném místě: „Ve světě antropologické katastrofy nejsou možná slova útěchy.", Girenok, Fjodor: Metafyzika pata, 11. kapitola, s. 8 – 9.

životu v takovém světě, tedy jaksi „lidskému světu" by mělo patřit vědomí takového tajemství a respekt k němu.

Motiv Řádu je jedním z ústředních, přesto opět je provázen mnohými nejasnostmi. Zdá se být jisté, že Girenok v některých případech mluví o řádu ve smyslu kosmickém, o řádu, který má své vnitřní zákonitosti, je na člověku nezávislý, člověk je jeho součástí.

Girenok uvažuje o řádu i v kontextu sociálním, jak se ukáže ještě později, ovšem v tuto chvíli považuji za vhodné zmínit pouze souvislost řádu kosmického a řádu lidského. Již jsem poukázala na Girenokovo přesvědčení o jakémsi kosmickém řádu, o světě, který má svou strukturu, svůj základ, svůj střed, svoje zákonitosti, svoje hranice, svá tajemství.

Člověk, ačkoli je součástí tohoto výše popsaného světa, v Evropě tíhnul k vytváření světa jaksi vlastního, opřeného o základy právě člověkem a s ohledem na člověka založené[43]. Tento člověkem zakládaný svět, člověkem zakládaný řád, chceme-li, se v Evropě a její civilizaci vzdálil onomu původnímu Řádu. Tyto dva světy jsou propojeny, i když lidé evropské společnosti neslyší hlasy onoho původního Řádu, nelze se od nich zcela odpojit. Lidský projekt, lidský svět nemá šanci na přežití, pokud chce důsledně ignorovat Řád. [44] Jedním z aspektů takové nemožnosti člověka dlouhodobě obstát ve světě, v kterém jaksi „je i není", totiž je a nepřipouští si to a cítí se být hlavně jen ve „svém projektu", „svém světě"; jedním z aspektů je aspekt ekologický. Ztráta živého, živě pociťovaného kontaktu se světem, v kterém žijeme, ztráta pocitu závislosti na něm, náležitosti

[43] Girenok, Fjodor: Antropologičeskaja katastrofa, s. 1.

ohledu na něj přinášejí zásadní proměny v chování vůči tomuto světu, vedoucí k mnoha zneklidňujícím ekologickým jevům.[45]

Propojenost, setkávání řádu lidského, člověkem kladeného (hodnoty a určující přesvědčení vnímané jako základ určité společnosti) a řádu kosmického se děje a ovlivňuje život člověka. Zmiňovaná vzdálenost původnímu, pravému Řádu se rovná cestě, která je pro člověka, podle Girenoka, neudržitelná, nesnesitelná, je to cesta odsouzená k neúspěchu, cesta k chaosu, ztrátě veškeré míry, veškeré jasnosti, veškeré struktury, ztrátě rozumu.

Doposud jsme nahlédli, že Girenok v souvislosti s *patem* velmi emotivně popisuje především jakousi obecnou atmosféru, atmosféru katastrofy, konce, nejistoty, nevymezenosti, nezakotvenosti. Vysvitlo, že *pat* je spjat s katastrofou Evropy, bylo poukázáno na nešvary, které Girenok na Evropě shledává, na přemíru racionalismu, na upínání se na vědecké poznání světa, na relativismus, na proměněnou pozici slova, jazyka v evropské společnosti. Je jasné, že Girenok se soustřeďuje na motiv Řádu, Řádu světa. Je přesvědčen o existenci jistého Řádu ve světě, není jasné co si v této souvislosti představovat, jak jím naznačenému Řádu rozumět. Nicméně přesvědčení o něm, pociťování jeho přítomnosti je zjevné zejména ve vymezení protikladu pravého světa, v němž je tento Řád dodržován a respektován a světa jako lidského projektu, jakéhosi dalšího řádu, založeném na zásadně jiném vnímání pozice člověka ve světě. Stojí tak vedle sebe dva světy, dva řády, jeden je založen na vztahu, v kterém je člověk součástí Celku, v kterém člověk vnímavě přijímá zákony a pravidla Celku, není tím, kdo pravidla klade, ale tím, kdo se nějak zařizuje ve světě, k němuž patří cosi člověku ze své podstaty nepoznatelného. Na druhé straně stojí svět, v němž

[45] Více o ekologických tématech zejména v textu Ekologija, civilizacija, noosfera, Moskva 1987.

rozpoznáváme svět evropské civilizace, kterému Girenok patrně rozumí jako svéráznému projektu, vzdalujícímu se původnímu kontaktu s pravým řádem věcí a to hlavně tím, že tento svět se stále více zakládal na člověku, na chápání člověka jako základu, jako hlavní míry tohoto světa.

Girenokovy texty otevírají působivé narážky a neustále budí otázky. Tato zneklidňující otevřená místa budící dohady nad tématy Řádu, rozumu[46], onoho pravého světa, který je patrně ztracen, provázejí čtenáře a ponoukají k hledání. Girenok patrně spíše než o poskytnutí vyčerpávajících odpovědí se snaží čtenáře probudit k onomu hledání. Ovšem jisté indicie, jisté ukazatele v onom hledání Girenok nabízí.

Při zamýšlení nad výše uvedenými tématy Řádu světa, pozice člověka v něm, vymezování neměnných hranic, uspořádání a založení celku, tématy tajemství, útěchy v textech Fjodora Girenoka nelze pustit ze zřetele, že Girenok na mnoha místech zároveň mluví o Bohu, bohu, bozích či náboženstvích.
Domnívám se, že na tomto místě je k porozumění tomu, co Girenok má na mysli *patem* a zároveň k porozumění rozměru vztahu k náboženství, k Bohu, k Řádu v této souvislosti, žádoucí promluvit o jedné ze zásadních črt *patu* – totiž neopohanství.

3.1. Neopohanství

„Staré (pohanství) uctívalo přírodu. Nové neuctívá nic. Uctívá jen sebe. Jeho poznáním je síla.“[47]

---

[46] Girenok na několika místech používá pro ztracený, opomíjený světový Řád termín logos, ovšem nedodává žádná upřesnění, kontext se zdá nasvědčovat, že Girenok tento termín používá prostě jako synonymum k všeobecnému pojmu Řádu.

[47] Girenok, Fjodor: Metafyzika pata, 2. kapitola, s. 14.

„Postmoderna rozvazuje, odkrývá, nové pohanství svazuje, zakrývá."

„Hledání nových totalizujících hodnot ústí v nové pohanství. Staré totalizující hodnoty jsou zničeny."[48]

„Vědě nezáleží na pravdě, ale na věcech, které ovládá. Vládnout – znamená ovládat podstatu a být pravdivý. Tam, kde se setkává moc a poznání, tam se také prolíná věda a magie. Toto prolnutí vytváří možnost existence nového pohanství. S čím přichází nový pohan? Se slovy útěchy."[49]

„Jediné, co snad neopohany spojuje, je životní styl. Rodí děti pod vodou, pojídají zásadně syrovou stravu a nepokoušejí se o systém."[50]

„Nové pohanství věří v magii, v čaroděje, v převtělování duší, každý neopohan je tak trochu křesťan, tak trochu buddhista, částečně žid a malinko muslim.V novém pohanství tepají stará přesvědčení, staré pověry. Ve skutečnosti nikdo z těchto nových lidí v nic nevěří."[51]

„Volbou nových pohanů není Bůh. Noví pohané si vybrali svět."[52]

„Neopohanům se stýská po celistvosti. Neopohané kočují od jedné totalizující hodnoty k druhé, od jediné vědy k jedinému náboženství a dál k jednotě vědy a magie."[53]

„Kdo je pohan (rusky : jazyčnik)? Ten, koho vede jazyk (rusky : jazyk). ... Co je věda? Jazyk. Totiž nový jazyk, terminologický. ... Kdo je nový pohan? Ten, koho vede nový jazyk."[54]

---

[48] Girenok, Fjodor: Metafyzika pata, 8. kapitola, s. 8.

[49] Girenok, Fjodor: Metafyzika pata, 6. kapitola, s. 11.

[50] Girenok, Fjodor: Metafyzika pata, 6. kapitola, s. 21.

[51] Girenok, Fjodor: Metafyzika pata, 5. kapitola, s. 6.

[52] Girenok, Fjodor: Metafyzika pata, 5. kapitola, s. 6.

[53] Girenok, Fjodor, Metafyzika pata, 6. kapitola, s. 24.

Michail Epstein ve své práci Main Trends of Contemporary Russian Thought mluví o Fjodoru Girenokovi jako o neopohanském mystikovi[55]. Sám Girenok říká, že neopohanství nemá rád, ale nemůže neslyšet jeho hlas[56]. Když Girenok píše o neopohanství, nezmiňuje žádná konkrétní hnutí, ani zdroje, které by s těmito myšlenkovými proudy byly spjaty a z nichž by čerpal. Girenok se o neopohanství vyjadřuje jako by šlo o jeden, celistvý proud, jakýsi všeobecně rozšířený a dále rozšiřující se rys, příznačný pro současnou evropskou civilizaci.

Po celém současném světě je ovšem k nalezení nemalé množství uskupení, které se výslovně k neopohanství hlásí. Velmi mnozí tito neopohané by se v početných bodech s Girenokovým líčením neopohanství neshodli. Stačí nahlédnout do textů autorů pojednávajících o neopohanství, diametrální rozdíly jsou patrné[57]. Girenok neupřesňuje, zda tehdy, kdy se zmiňuje o neopohanství, má na mysli konkrétní hnutí a jedince,

---

[54] Girenok, Fjodor, Metafyzika pata, 6. kapitola, s. 5.

[55] Epstein, M.: Main trends of Contemporary Russian Thought, zde cit. dle: http://20th%20wcp%20main%20trends%20of%20contemporary%20russian%20thought.htm/ , s. 4.

[56] Girenok, Fjodor, Metafyzika pata, kapitola Úvod, s. 3.

[57] Viz např. text Neopohanstvi podle E. S. Raymonda na http://ao.kyknos.org/cs/filosofie/novopohanstvi-esr.html, (jde o překlad textu zveřejněného 23. 1. 2006 na stránkách autora: http://www.catb.org/~esr/), dále text New Age a neopohanství D. Zbírala na www.david-zbiral.cz/NewAge.htm., dále např. www.anos.cz, www.osud.cz, www.samolecba.cz. Rozdíly v množství neopohanských hnutí vyplývají především z navazováním na nejrůznější tradice a náboženská hnutí.

která se za neopohanské považují, spíše se zdá jakoby vyjadřoval zkušenost vzešlou z pozorování světa kolem a lidí kolem sebe, přičemž se pravděpodobně domnívá vystihovat všeobecnou, převládající atmosféru, vztahující se i na ty, kteří o neopohanství ani nikdy nemuseli nic slyšet.

Důležité je ovšem podotknout, že mezi tolika skupinami, prohlašujícími se za neopohanské, rozhodně nejsou vzácné rozpory i v tezích, nahlížených těmito různými hnutími jako zásadní. Neopohané se tedy nemusí nutně shodnout i mezi sebou a pod tímto označením nalézáme společenství hlásící se k mnoha různým tradicím a hodnotám a vyznávající množství různých postojů. Pro nás je nicméně podstatné, že Girenok spatřuje v tom, co označuje za neopohanství, cosi příznačného pro dnešní svět - právě takto široce a obecně řečeno; znak společný, i když ne vždy zjevně, téměř všem lidem, jichž se nějak dotýká vliv euroamerické civilizace.

Myšlenka o tom, že duchovnost současného světa je ve znamení neopohanství by se jistě mohla jevit zarážející. Ponechání vlivnosti křesťanství, islámu, buddhismu, judaismu v dnešním světě stranou a vyzvedávání neopohanství jako určujícího duchovního motoru dneška?

Statistiky, které vypovídají z údajů sčítání lidu o přihlášení ke konfesím po celém světě, zmiňují neopohanství, avšak řeč čísel v jeho prospěch nemluví[58], rozhodně z tohoto úhlu pohledu se dosah neopohanství nezdá mocný. Jak již bylo ale naznačeno, „toto" neopohanství asi Girenok nemá na mysli.

„Hlas neopohanství", který Girenok nemůže neslyšet a nemůže o něm nemluvit, proniká podle Girenoka dnešním světem, často nepojmenován, přesto významně přítomen.

---

[58] Viz http://www.volny.cz/cce.zizkov/279c.shtml.

Pokud Girenok tedy nemá nutně a pouze na mysli neopohanství ve výše zmíněném smyslu konfese, co tedy má na mysli?

Neopohanství je především duchovním výrazem současné doby, tedy doby, které Girenok rozumí jako době prosycené nejistotami, jako době „ztráty půdy pod nohama", době *patu*. Někdejší totalizující hodnoty (především náboženství) ztratily v lidské společnosti svoji určující roli; dnešní doba je výrazně eklektická, hledání nových totalizujících, stmelujících hodnot ústí v přimykání hned k jedné, hned k druhé hodnotě. Neopohanství je podle Girenoka v dnešním globalizovaném světě svérázným duchovním směrem lidí, kteří se necítí nutně spjati s nějakou tradicí; stojí před bezpočtem možností, voleb - k čemu se přimknout. Zavaleni informacemi, obeznámeni každým dnem o zprávách z druhého konce planety, jsou doma trochu všude a trochu nikde.

Girenok se domnívá, že moc velkých náboženství pohasla a lidé toužící v neutěšené době po útěše, zvláštním způsobem „kočují" po duchovních poselstvích ochablých světových náboženství. Doba ve znamení stírání někdejších hranic, ve znamení pohybu, velmi rychlé pružnosti nabízí pozoruhodnou směs náboženských motivů, esoterických termínů a svébytných rituálních praktik, či prosté pověrčivosti a ty pronikají do životů lidí, kteří se většinou necítí být výhradně křesťany či muslimy nebo buddhisty, ale tak od každého trošku, viz výše uvedený citát.[59] Jde o jistou podobu duchovnosti, eklektické duchovnosti, kterou Girenok však považuje v zásadě za plytkou, povrchní, jakousi lacinou. [60] V tomto bodu se ukazuje možný rozdíl

[59] Girenok, Fjodor: Metafyzika pata, 5. kapitola, s. 6.

[60] Girenok, Fjodor: Metafyzika pata, 8. kapitola, s. 5 – 6, dále 5. kapitola, s. 20.

neopohanství, jak o něm mluví Girenok, a jiných náboženských směrů.

Podle Girenoka se totiž neopohanství současných lidí vyznačuje absencí víry. „Ve skutečnosti nikdo z těchto lidí v nic nevěří." Tento atribut víry, vztahování se k čemusi, co člověka přesahuje, uctívání Boha či božstev neopohanství postrádá. V čem tedy spočívá neopohanství?

Jak již naznačil citát, neopohany spojuje jistý životní styl, který mnohdy zahrnuje vstřícnost k alternativním metodám stravování, léčení apod., zahrnuje často také citlivost k ekologické problematice. Girenok však trpce podotýká : „Za dva tisíce let člověk zestárnul a uschnul, zneklidňuje ho odhozený papírek, ne duše, uvízlá v pekle."[61] Tato Girenokova věta v sobě spojuje rozladění z toho, jakým způsobem se projevuje horlivost neopohanů a stesk po hodnotách, které, jak se domnívá, jsou neopohany opomíjeny. Neopohan podle Girenoka uctívá jen sám sebe a nejvyšší hodnotou je pro něj vlastní sytost, nikoli ve smyslu dočasného ukojení hladu, ale jako permanentní stav[62]. Rozvíjení vlastního Já, realizace své osobnosti, odhalování vlastních potencí – to jsou mety snažení neopohanů. Duchovní napnutí neopohanů se především soustřeďuje na člověka. Současný člověk nepociťuje svázanost nutnými pravidly na člověku nezávislými, je provázen závratnou představou moci, volnosti ve svém působení. Rubem tohoto pocitu je nejistota, ztracenost, zmatenost. Lidé takto podle Girenoka nejsou daleko od vnímání sebe sama jako božstva.

V jednom z výše uvedených citátů Girenok říká, že „neopohané si nevybrali Boha, neopohané si vybrali svět". Neopohané se obracejí ke světu, k tělesnému, pozemskému světu,

[61] Girenok, Fjodor: Metafyzika pata, 8. kapitola, s. 19.

[62] Girenok, Fjodor: Metafyzika pata, 8. kapitola, s. 20.

touží navázat s ním spojení, dotknout se ho. Podle Girenoka však v tomto obratu není obsažena úcta k Řádu světa, jde o vztahování se ke světu jako k předmětu či materiálu, který je tu pro člověka; proto, aby jím člověk disponoval, manipuloval. Neopohanské rozumění pozici člověka ve světě sice předpokládá lidské vztahování ke světu, avšak, jak se Girenok domnívá, toto vztahování je jednosměrné, hluché. Lidé postrádají vnímavost ke světu, naslouchání jeho hlasu, impulsům, které z něj proudí. [63]

Na možnou otázku proč Girenok vlastně používá zrovna pojem neopohanství nabízí částečnou odpověď Girenokovo svérázné objasňování tohoto pojmu na základě etymologie[64]. Pohanství je v ruštině označováno termínem „jazyčestvo", pohan je rusky „jazyčnik". Nové pohanství, neopohanství je „novoe jazyčestvo". Podle Girenoka je pohan ten, „koho vede jazyk"[65] a neopohan je pak ten, koho vede „nový jazyk". Novým, terminologickým jazykem rozumí Girenok vědu. V tomto bodě se ukazují dvě významné veličiny, které jsou v úzkém vztahu k neopohanství, jsou to jazyk a věda.

Neopohanský svět je plný slov, je jimi přeplněný. Tato plnost je však, jak je Girenok přesvědčen, šalebná, není plodná, jde o plnost slov, která v zásadě nic neříkají. Ve většině případů se jedná o termíny, které cosi označují, k něčemu slouží, ale tím je jejich hloubka vyčerpána. Girenok pro objasnění přidává příklad se slovem poukázka (pro přesnost : ve svém rusky psaném textu Girenok používá anglicismus „voučr" – ruský přepis z latinky : vaučer), poukázka má jasný význam, cosi použitím tohoto slova

[63] Girenok, Fjodor: Metafyzika pata, 5. kapitola, s. 21.

[64] I v tomto pozoruhodném postupu se ukazuje Girenokovo těsné sepjetí s jazykem, v němž se vyjadřuje, tedy s ruštinou, s asociacemi, srozumitelnými právě v rámci ruského jazyka a ruského prostředí

[65] Girenok, Fjodor: Metafyzika pata, 6. kapitola, s. 5.

sdělujeme, ale porovnejme takový výraz jako je kupon či poukázka se slovem stud (ruský originál : styd), slovo stud totiž jaksi mluví samo. Na rozdíl od slova kupón má slovo stud cosi podstatného navíc, vnitřek, vnitřní slovo, jak říká Girenok. Slovo kupón je pro své účely výborné, ale je to termín. Termín, který si člověk vymyslel pro snadné vyřízení jisté záležitosti. „Vnitřní slovo", vnitřek takových výrazů jako je např. stud nebo motýl vzchází jaksi z věcí samotných, opodstatňuje takové slovo poutem s jakousi živou realitou samotnou, s jakousi zjevností, očividností, která volá po tom, abychom na ni poukázali, třeba slovem, ale ne nezbytně nutně slovem, třeba také gestem.

Girenokovu rozumění jazyka bude později věnována celá kapitola, na tomto místě patrně postačí poukázání na problematiku zahlcenosti prázdnými slovy, která k ničemu nevybízejí, nezvou, která slouží ke „komunikačním hrám" a to je vše.

Ostatně, vyprázdněnost je jedním ze základních znaků neopohanství a *patu*.

Neopohané, ač se touží dotknout světa, vzdalují se mu. Odvádějí je od něj i spousty slov, přehlušující hlasy světa. Pro Girenoka je dnes běžný jazyk prosycen ulpíváním na slovech, která ztratila pouto s původní realitou.

„Nový jazyk", jak říká Girenok, tedy současná věda se nesoustřeďuje na tázání po pravdě, ale na ovládání pomocí znalostí. Moc se setkává se znalostí.

V Evropě převládl ve vztahování ke světu vědecký, racionální přístup. Věda ve svém poznávání světa odhaluje jen jistou dimenzi, podle Girenoka tu povrchovou, ostatní pomíjí. Ve světě však nepanují jen povrchní zákonitosti, ale ještě jakési vnitřní, hlubší. Věda se ovšem, jak se Girenok domnívá, neustále vzdaluje těsnému kontaktu se světem, jakési pravé realitě, lidmi

zakoušené, prožívané, obývané. Všichni dnes běžně užívají spoustu vědeckých termínů a evropský člověk podle Girenoka vždy nejprve přemýšlí a teprve potom případně vidí, cítí. Girenok se poměrně často dotýká motivu vytváření nové skutečnosti odrazem, zrcadlením, vytvářením jakési odvozené skutečnosti na základě přemýšlení, vymýšlení, hry. Tyto dvě reality se následně mísí, proplétají a vzniká komplikovaný, těžce rozlišitelný spletenec původního a odvozeného. Vědecký přístup ke skutečnosti je pro Girenoka také takovou hrou, která z reality předkládá shluk pojmů, zón, figur, modelů, které Girenoka zarážejí svou jednoduchostí, vyprázdněností, plochostí a nutí ho ptát se kam se v tomto obraze ztratila plnost, bohatost a hloubka skutečnosti, tak jak ji prožíváme, tedy pokud jsme toho ještě schopni. Girenok zmiňuje často téma subjektivity, tělesnosti, subjektivního, tělesného, osobního prožívání času, které se poněkud nehodí do vědecké objektivity.

Vědecký výklad světa podle Girenoka nabízí tolik pravd, tolik koncepcí, mezi sebou obtížně slučitelných, že tím je vlastně zásadně ohrožena pozice vědy, která ačkoliv člověku velmi ulehčuje život, to, že nehlásá pravdu jedinou, vede k hledání jediné pravdy jinde, tedy často k přiklánění se k náboženství.

Člověk je v dnešní době ohlušen vědou a civilizací a pozice vědy, tohoto významného pilíře evropské civilizace, slábne.

Významným příspěvkem k porozumění neopohanství je zmínění vztahu neopohanství a křesťanství. Pohanství, křesťanství a neopohanství spojují totiž těsné souvislosti. Evropský člověk v sobě nese stopy všech těchto pólů. V Evropě kdysi křesťanství přemohlo pohanství. Za dva tisíce let je samo přemáháno – novým pohanstvím. Patrně lze říci, že neopohanství je výslednicí setkávání pohanských a křesťanských motivů v evropském prostoru.

Girenok v Metafyzice patu na s. 19 osmé kapitoly naráží na křesťanskou epochu, o které se domnívá, že již minula, jako na dobu stárnutí a usychání. Opět se vrací motiv zásadního významu – motiv vzdalování, totiž vzdalování se světu, světu pozemskému, tělesnému, tolik pociťovanému pohanstvím. Girenok na několika místech na křesťanství zdůrazňuje jeho přílišnou duchovnost, odklánění od tělesnosti, pohlaví, rodiny, smíchu..., podtrhávání nezávislosti na tomto světě. „Vyschlost", „neživotnost" až „umrtvenost", o kterých Girenok v souvislosti s křesťanstvím mluví, se jeví jako důsledek opouštění kontaktu s kosmem. „Bez kosmu je křesťanství mrtvé, s ním se stává neopohanstvím."[66]

Křesťanská Evropa podle Girenoka přestala vnímat pouto s kosmem a upnula se na myšlenku dějin. Svět kosmu je spojen s pocitem, „že všechno se už stalo", zatímco svět ve znamení dějin spočívá v přesvědčení, „že vše se má teprve stát". Dějiny jako namířený prst ukazují k nadcházejícímu, příštímu. Završenost, dokonalost, celistvost kosmu stojí proti neustávajícímu pohybu vývoje, dějinám.

Na několika místech Girenok opakuje, že novopohanství pramení v židovsko-křesťanském základě. Nicméně odpověď na otázku po zdrojích neopohanství není úplně jasná a jednoduchá. Je zjevné, že neopohanství se objevuje u lidí, kteří ztratili půdu pod nohama, u lidí, jejichž stesk po ztraceném poutu s kosmem ústí v úpornou snahu navázat s ním vztah, ovšem toto spojení se nedaří. Především pro množství skutečností, které se v Evropě nahromadily a které takové spojení znemožňují. Jde zejména, jak vysvítá z Girenokova textu, o zakořeněné tradice související s křesťanským odvracením se od tohoto světa a s racionálním, vědeckým přístupem ke skutečnosti.

[66] Girenok, Fjodor: Metafyzika pata, 9. kapitola, s. 11.

Již jsem uvedla citát Michaila Epsteina, v němž Girenoka řadí k zástupcům neopohanské mystiky; při hledání odpovědi na otázku proč, bychom patrně nalezli v Girenokových textech a textech neopohanských teoretiků jisté společné rysy . Jde především o silný apelativní patos a tragický, apokalyptický tón, emotivní kritika stávající společnosti, volání po nápravě světa, někdy až prorocký ráz, časté je také vykazování na základě vlastní zkušenosti či intuice, nezřídkavé soustředění na slovanskou spiritualitu. Ještě v mnoha ohledech bychom mohli spatřovat spřízněnost, jak se ukáže dále.[67]

Jak jsem již také zmínila, Girenok se proti neopohanství ostře vymezuje a to v mnoha ohledech; pozoruhodné je Girenokovo přesvědčení o obraně proti (neo)pohanství, spočívající ve filozofování, v bytí filozofem. O Girenokovu osobitém rozumění filozofii bude později pojednávat samostatná kapitola, v tuto chvíli jen zmíním, že pro Girenoka je filozof ten, kdo je „vně slova" – ten, kdo se slovem bojuje a tudíž nemůže být pohanem.[68]

Často vypozorovatelným rysem v Girenokových textech i textech některých neopohanských teoretiků je tendence k výrazné zkratce, k rychlému vypořádání se s tématem, neproblematickým výkladem.

Na závěr exkurzu o neopohanství zbývá několik drobných motivů.

Důležitým bodem, který bude ještě dále rozvinut v nadcházející kapitole je rozpolcenost v Girenokově vztahu ke křesťanství. Vedle zmiňované kritičnosti se Girenok netají

[67] Mám na mysli důraz na vlastní identitu, na vztah s určitým prostorem, zemí a v neposlední řadě může jít i o vtip a oblibu v opozičním postoji.

[68] Girenok, Fjodor, Metafyzika pata, 6. kapitola, s. 6.

steskem po křesťanských hodnotách lásky a pokory, po křesťanské Boží milosti, po onom vztahování se k Všemohoucímu Bohu, po jeho uctívání.[69]

K souvislosti mezi neopohanstvím a postmodernou [70] se Girenok několikrát vyjadřuje v tom smyslu, že jde o dvě strany jedné mince. Girenok viní postmodernu z rozbourávání totalizujících hodnot, z barbarizace světa kultury a neopohanství Girenok chápe jako v jistém smyslu protilehlý, v jistém smyslu spřízněný pohyb, který se v dané situaci snaží zatmelit vzniklé průrvy, ovšem podle Girenoka velmi žalostným, laciným způsobem.[71]

Člověk postmoderny je podle Girenoka parazit, nemá co říct, než to, co už bylo řečeno, nepůvodnost, nepravost, upadlost jde tedy ruku v ruce s čímsi, o čem Girenok mluví jako o antropologické katastrofě, o situaci, v níž jsou lidé spíše stroji.[72] Po pasáži věnované neopohanství se ve světle již řečeného znovu vrátím k základním uzlům na červené niti Girenokova pojetí *patu*. Girenok se v textech, v nichž se vyjadřuje k patu, vyznačuje soustředěným kulturně-geografickým vymezováním, důrazem na vymezení Evropy (a také Ameriky). Častou Girenokovou myšlenkovou figurou je protiklad, velmi mnoho jeho vět je postavených na protikladu. I dosud zmiňovaný pól Evropy má svůj protipól a tím je – Rusko, předmět následující kapitoly.

---

[69] Girenok, Fjodor: Metafyzika pata, 8. kapitola, s. 24.

[70] O Girenokově vztahu k postmoderně více v kapitole o evropském kontextu jeho díla. S tímto ohledem souvisí především Girenokův text Počemu archeoavangard ne postmodernizm?

[71] Girenok, Fjodor: Metafyzika pata, 8. kapitola, s. 9.

[72] Girenok, Fjodor: Antropologičeskaja katastrofa, s. 1 - 2.

Tento protiklad, stručně a zhruba řečeno, Evropa a Rusko, je patrně klíčovým[73].

Zamyšlení nad příčinami *patu* může nalézt velmi stručnou odpověď v jednom slově – Evropa. Evropa na své cestě prošla procesem, v kterém se velmi zvýšila životní úroveň, míra blahobytu a pohodlí; ovšem během této své cesty Evropa v několika zásadních bodech pochybila a tyto omyly ji přivedly až do stávající situace patu.

Girenok především zdůrazňuje pouto Evropy a racionality, zahlcenost racionalitou, neposkytující již žádný prostor emocionalitě, tajemství..., důsledky relativismu, model poznání spojený s vědou a jazykem.

Podstatným zlomem Girenok nepochybně rozumí postupnou ztrátu vnímání vazby s Řádem, na člověku nezávislým a následné zahledění do sebe a soustředění na sebe, na své zájmy, na svá práva (spíše než na své závazky[74]).

Jedním z rysů, který významně přispěl k podobě *patu*, je důsledek vývoje ve snaze zjednodušit, zrychlit, zefektivnit, zpružnit množství lidských aktivit. Girenok má na mysli zejména přemechanizovanost současného světa a jeho velikou rychlost. Tato veliká rychlost utváří všeobecnou atmosféru, v které se

---

[73] Girenok se svými konstrukcemi protikladů průběžně dotýká velkého množství témat. Jednotlivé póly tedy vystupují pochopitelně spolu a velmi často patrně právě proto, aby se setkaly jako protikladné póly a ukázaly tak vzájemné spojitosti a pnutí. Pro záměry své práce jsem však zmíněné hlavní póly – Evropu a Rusko- oddělila, abych o nich nejprve pojednala samostatně.

[74] Girenok, Fjodor: Rossija kak pole misterial´nych igr Boga, s. 1, zde cit. dle: www.fedorgirenok.narod.ru/russland.htm. V dalších citacích tohoto textu již nebudu odkazovat na tuto internetovou stránku, budu uvádět jen příslušnou stranu.

„věci", události nestačí „usazovat". Mnoha jevům tak není dopřán čas dozrát, objevit se v plnosti. Girenok spojuje zmiňovanou rychlost, příznačnou pro dnešní svět, s povrchností, falší.[75] Rychlý přesun informací umocňuje tuto všeobecnou rychlost k závratnosti. Svět protkaný informačními kanály, kterými proudí neustále obrovské množství údajů a sdělení, zatlačuje podle Girenoka soustředěnost na to, co jsme prožili a podporuje setrvávání v odvozené, virtuální realitě toho, co jsme přečetli či slyšeli. Informační záplava námi protéká, jak se Girenok domnívá, bez nějakých hlubších životných stop. Realita prožitku se vryje hluboko do naší paměti, informace, reprezentující prožitky jiných, nikoli. Veliká rychlost současnosti přeje pohybům, pružnému přemísťování, opouštění dříve dlouho obývaných míst; posilování těchto pohybů, tohoto kočování rozdmýchává „lásku k dalekému"[76], o které Girenok mluví jako o půdě, z níž povstal *pat.*

Motiv Řádu[77], Celku, případně kosmu[78] spolu s otázkou lidské pozice v tomto Celku, jak jsem již naznačila, je u Girenoka zjevně zásadní, přesto velmi nejasný; o Řádu, jak o něm Girenok

[75] Girenok, Fjodor: Antropologická katastrofa, s. 1.

[76] Pojem „lásky k dalekému" je velmi důležitý, Girenok opakovaně zdůrazňuje hodnotu dlouhodobého setrvávání v jistém prostoru, hluboce prožívaného sepjetí s domovem. Pokud *pat* povstal z „lásky k dalekému", je také čímsi jako „opuštěním domova", zapomenutím na domov. Motiv domova a problematika související s tím, co vše si máme u Girenoka pod tímto pojmem představit, se objeví v nadcházející kapitole.

[77] Úloha rozumu v rámci Řádu je u Girenoka sporná a nejasná, pokud na ni naráží, tedy patrně spíše ve smyslu nadindivinduálního rozumu, nikoli individuálního.

[78] O kosmismu, tedy ruském kosmismu bude více pojednáno v kapitole o ruském kontextu Girenokova díla.

mluví, se dozvídáme velmi málo[79], především to, že jde o Řád opuštěný, opouštěný, zapomínaný.[80]

Girenok pevný řád nepochybně spojuje s jistotou, určitostí, jasností, které stojí proti nejistotě, nejasnosti, neukotvenosti, „tekutosti", nestrukturovanosti, proti kočovnictví[81].

Girenok nezůstává ve své kritice současné doby pouze u pranýřování toho, co bychom snad mohli nazvat „promývání" či "vymývání" informacemi; několik pasáží v Girenokových textech nasvědčuje tomu, že Girenok nemíří k dílčím kritikám, ale že je blízko pozici, odmítající kulturu a civilizaci jako takové.[82] Girenok poměrně ostrými odsudky viní kulturní a civilizovaný svět z ubíjení přirozenosti, bezprostřednosti, citu.

---

[79] Ani v tomto případě není zcela jasné, zda a z jakých zdrojů Girenok čerpá, či zda se opírá o vlastní intuici.

[80] Problematika Řádu bude, jak se domnívám, poněkud osvětlena v kontextu příští kapitoly. Nicméně stále platí, že Řád, který Girenok zmiňuje s takovou samozřejmostí, zůstává pro čtenáře patrně značně tajemným. Girenok, Fjodor: Metafyzika pata, 9. kapitola, s. 7, tamtéž 2. kapitola, s. 1 – 2, Girenok, Fjodor: Etos globalisma (www.fedorgirenok.narod.ru/ethos.htm), s. 1, Fjodor, Girenok: Eidos russkoj imperiii (www.fedorgirenok.narod.ru/eidos.htm), s. 1, Girenok, Fjodor: Civilizacija i usad´ba: dva istoka russkogo soznanija (http://www.fedorgirenok.narod.ru/Gutshaus.htm), s. 1. V dalších citacích těchto textů již nebudu odkazovat na internetovou stránku, budu uvádět jen příslušnou stranu.

[81] I tento obrat, tedy kočovnictví, bude více objasněn v rámci následující kapitoly.

[82] Girenok, Fjodor: Metafyzika pata, 2. kapitola, s. 13, Girenok, Fjodor: Archeografija naivnosti, s. 3, Fjodor, Girenok: Eidos russkoj imperii, s. 1.

Za protiklad přirozenosti je tak označována civilizace, kultura a za jediný plodný bod této civilizace prohlásí Girenok primitiva.[83] Naznačení tohoto plodného bodu je velmi zajímavé a důležité. Je jedním z nápověd, které dávají tušit, že situaci *patu* se lze nějak bránit, že zdaleka vše není ztraceno, že s *patem* končí jedna hra, ale ne nutně všechny.[84]

Možné východisko ze situace *patu*, jakkoli se mohlo zdát, že neexistuje, Girenok připouští. To, co Girenok rozumí cestou z *patu*, bude představeno v následující kapitole. Tato kapitola se znovu dotkne množství nastíněných otázek a poskytne některé chybějící dílky do Girenokových oblíbených dvojic protikladů. Mezi jinými půjde zejména o otázku po ztraceném pravém světě.

4. Rusko

Tato kapitola má za cíl soustředit se na problematiku Ruska, tak jak se jí Girenok ve svých textech věnuje, na související vztah Ruska a Evropy, dále na motivy s Ruskem související, tedy především na „*byt*", „*doslovnost*", na protiklad „usedlých" a „kočovných".

Předešlá kapitola končila naznačením, že ze situace *patu* existuje východisko a že toto východisko nějak souvisí s primitivností. Pro lepší porozumění tomu, co si v souvislosti se zmíněnou primitivností představit, je třeba nastínit Girenokovo vidění Ruska. Tak můžeme nahlédnout, že je to právě cosi v realitě Ruska, co je s uvedeným východiskem spojeno.

---

[83] Girenok, Fjodor: Metafyzika pata, 2. kapitola, s. 13.

[84] Absolutní a striktní výroky o *patu* jsou relativizovány výroky, ukazujícími možné východisko, naději na záchranu. Srv. Girenok, Fjodor: Antropologičeskaja katastrofa, s. 2.

Na otázku „Co je Rusko?" odpovídá Girenok v tom smyslu, že Rusko je částečně Ruskem, částečně Evropou[85]. Totiž Rusko je na jednu stranu svébytné, zároveň však na Evropě závislé. Pohled Ruska byl neustále obrácen směrem k Evropě, Evropa byla a je vnímána jako vzor, jako úběžník, ke kterému se nelze nevztahovat. Ovšem Rusko je také jakýmsi středním článkem v protikladech Západ a Východ, Evropa a Asie[86]. Girenokovo pojetí Ruska tedy osciluje mezi jeho chápáním jako protikladu k Evropě, ke které nějakým zvláštním způsobem patří (někdy by se dalo protikladu Evropa a Rusko rozumět jako protikladu Západ a Východ) a mezi chápáním Ruska jako jakési třetí cesty, vyhýbající se cestám Evropy a Asie[87].

Girenok je nepochybně přesvědčen o svébytnosti a jinakosti Ruska ve vztahu k Evropě i celému světu, je to jedno z jeho hlavních témat.

Rusko v mnohém, podle Girenoka, představuje opak Evropy. V Rusku nějakým způsobem zůstává přítomno[88], co jinde vymizelo, pokud to tam kdy bylo. Toto tajemné cosi, představující možnost uniknout *patu*, se skrývá v pojmu *byt*[89]. Ruské slovo *byt* znamená všeobecně způsob života, život v jeho

---

[85] Girenok, Fjodor: Rossija kak pole mysterial´nych igr Boga, s. 1.

[86] Girenok, Fjodor: Metafyzika pata, 10. kapitola, s. 6 – 7.

[87] Girenok, Fjodor: Metafyzika pata, 9. kapitola, s. 19.

[88] Je zajímavé a pro Girenoka, který se paradoxů neleká, příznačné, že ve skutečnosti ona záchrana, která spočívá v tradičním ruském způsobu života, se také již nemá o co opřít, tradiční způsob života již zmizel, ovšem jakoby byl jeho duch přítomen a dál působil pro ty a v těch, kteří ho cítí.

[89] Poznámka k slovu „*byt*", jde o přepis ruského slova latinkou, v textu toto slovo budu označovat kurzívou, jde o význačný pojem, zároveň je třeba zabránit možné mýlce s českým slovem „byt".

každodennosti, všednosti, pravidelné obyčejnosti. V ruském jazyce vzbuzuje tento pojem asociace na tradiční způsob života, na daný, pevný řád. [90]

U Girenoka je *byt* jistě spjat s tradicí, s představou domova, domu, s rodinou, dalo by se říci s tradičním životem ruského venkovana. Podstatná je představa domu jako pevného útočiště, s pevnými základy, se střechou, s „vyhřátostí" neustálé přítomnosti lidí, kteří „udržují oheň", s řádem, opřeným o dlouhodobé obývání.[91] V tomto uzavřeném celku mají věci svá místa a smysl, který je neproblematický, je dán užíváním těchto věcí, rozuměním jejich smyslu v samozřejmém užívání. Moudrost pána domu nespočívá v ničem jiném než ve znalosti toho, kde která věc je a k čemu je dobrá.[92] Chod domu je představován jako opakování úkonů všednodennosti, jako naplňování rytmu, na který, když se naladíme - svými činnostmi, svými dny, tedy se můžeme podle Girenoka dotýkat bytí v jeho ryzí podobě.

Byt tedy znamená skutečně být, plně být, být v kontaktu se světem, s vnitřkem – neklouzat po povrchu. Dlouhodobě obývaný prostor, ke kterému se vztahujeme jako ke svému domovu (případně domovu našich předků) má svůj dobře znatelný řád a je dokonalý, završený, je skutečný.[93] Girenok je přesvědčen, že život dlouhodobě spjatý s jistým prostorem, život usedlý, je tou cestou, která dává plnost dozrávání, plnost skutečného bytí, zapuštěného v tradici, v odkazu předků,

---

[90] Ožegov, S. I.: Slovar´ russkogo jazyka , Moskva 1968, s. 62.

[91] Girenok, Fjodor: Metafyzika pata, 3. kapitola, s. 7 – 8, tamtéž 7. kapitola, s. 14 – 15.

[92] Girenok, Fjodor: Metafyzika pata, 12. kapitola, s. 2.

[93] Girenok, Fjodor: Metafyzika pata, 10. kapitola, s. 13, tamtéž 11. kapitola, s. 8 - 10.

v moudrosti prožité a tradované, byť v podobě moudrosti všedního dne[94].

Byt se zakládá na *doslovnosti*. Girenok používá tento pojem – *doslovnost* – jako synonymický výraz k výrazu *očividnost.* [95] *Doslovnost* i *očividnost* v sobě nesou naprostou bezprostřednost, zřejmost, jasnost, jakési maximální přesné odpovídání pomyslnému originálu, vzoru.[96] Jde o nezprostředkovanost, o nekomplikovanou zjevnost, jakousi čistou evidenci. Evidenci a doslovnost čeho? Co si představit za doslovností a očividností? Těmito otázkami se opět vracíme k tomu, že *byt* právě ve své *doslovnosti* a *očividnosti* představuje opravdové setkání s bytím, nebo – žijeme-li v *doslovnosti* a *očividnosti bytu*, skutečně jsme. [97] Jde o *doslovnost* a evidenci bytí.

Čtenáři možná, navzdory výše řečenému, stále není plně jasné co má rozumět zmiňovaným *bytem*. Podstatným rysem, který snad může přiblížit tento pojem, je aspekt zvyku,[98] který *bytem* prorůstá.

Navyklé přistupování k věcem, k činnostem, neproblematizování zaběhnutého pořádku, prověřeného časem, ctění *doslovnosti*, vytváří podle Girenoka hradbu proti pomíjivosti.

---

[94] Girenok, Fjodor: Metafyzika pata, 11. kapitola, s. 8, tamtéž 12. kapitola, s. 8.

[95] V originálu jde o „doslovnost´" a „očevidnost´", které lze překládat jako doslovnost a očividnost (zřejmost, zjevnost). Girenok, Fjodor: Metafyzika pata, 3. kapitola, s. 8, tamtéž 8. kapitola, s. 1 – 2.

[96] ve smyslu „být doslovný" jako „do posledního slova odpovídající, totožný, naprosto přesný", Ožegov, S. I.: Slovar´ russkogo jazyka, Moskva 1968, s. 171.

[97] Girenok, Fjodor: Metafyzika pata, 10. kapitola, s. 13.

[98] Girenok, Fjodor: Metafyzika pata, 12. kapitola, s. 8.

Usedlost, stálost pro Girenoka znamenají být skutečným. Člověk, který setrvává v jednom prostoru, obývá tento prostor, nehýbe se, „stojí" na místě, s nímž je svázaný, tento člověk je skutečný. Girenok v tomto případě opět sahá k naznačení souvislosti pomocí etymologie. [99]

Za skutečné lidství označuje tedy Girenok to ve znamení usedlého způsobu života, *bytu, doslovnosti, očividnosti.*

Velmi důležité je pro *byt* ticho, mlčení, vytvoření prostoru pro naslouchání – *doslovnosti.*[100] Toto držení jazyka na uzdě je velmi podstatné. Girenokova proklamovaná obezřetnost vůči jazyku, navzdory jeho hravému a někdy až vášnivě fascinovanému přístupu k němu, již byla naznačena. Jazyk, ani žádný jiný zavádějící zprostředkovatel nemá vstupovat do prostoru *bytu*, mezi člověka a bytí. Zjevnost a jasnost *očividnosti* je *doslovná* právě proto, že je nezprostředkovaná, že je mimo jazyk. I toto odstoupení od jazyka můžeme snad chápat jako projev jisté pasivity, o které se Girenok zmiňuje, když mluví o *bytu.*[101] Pasivita jako potlačení vlastního projevu, vlastní aktivity patří k tomu, že v tajuplném řádu *bytu* se člověk má naladit na vlny, kterých on není původcem, ale kterým když uprázdní místo, je jimi naplněn.[102]

---

[99] Jde o souvislost slov „**stoj**it" (v obratu : člověk, který stojí) a „na**stoj**aščij" – skutečný, Girenok, Fjodor: Filosofskij manifest archeoavangarda, s. 2 – 3.

[100] Girenok, Fjodor: Filosofskij manifest archeoavangarda, s. 1, Metafyzika pata, 10. kapitola, s. 14, tamtéž 12. kapitola, s. 8.

[101] Girenok, Fjodor: Metafyzika pata, 8. kapitola, s. 43.

[102] S motivy pasivity a vyprázdněnosti se u Girenoka setkáváme v poněkud ambivalentních polohách. Viděli jsme, že netvůrčí, pasivní povaha lidí prosáklých *patem* je pro něj znamením rozkladu a úpadku, podobně takto mluví o těchto lidech jako o prázdných. Svébytná

Zmiňovala jsem významnost domu a jeho uspořádaného chodu, který činí tento domov výlučným prostorem, celistvou entitou, v jistém smyslu, pro život člověka, nejmenší možnou. Tento malý celek, malý řád je prosycen smyslem, věci mají svá místa, svůj smysl, pravidla jsou jasně vytyčena. Vztahování se k celku, podle Girenoka pro člověka zásadní, má jednu ze svých rovin právě v tomto životě v rámci domu. Dům jako celek nedovoluje člověku strhnout svou pozornost výhradně na své Já, na sebe, na svou osobnost, vnímat se odděleně od ostatních. Dům takto neustále odkazuje na celky ve vyšších řádech, připomíná člověku jeho pozici, jeho povinnost sloužit celku. [103]

Život v *bytu* poskytuje také podle Girenoka naprosto specifický rozměr svobody, skutečné svobody. Nejde o svobodu v občanském, politickém smyslu, jde o svéráznou svobodu *bytu*, která ačkoli na první pohled se může mnohým jevit spíše jako svázanost nehybným řádem; je to svoboda útěšlivější a podstatnější než například ta politická. [104] Tedy i v době politického tlaku může kvést svoboda *bytu*, svoboda v ohledech, kterých se politika nedotýká. *Byt*, zdá se, tedy vládne zcela mimo oblast politiky, spočívá, jak víme, v obyčejných každodennostech, které přicházejí takřka bezmyšlenkovitě, samozřejmě. Uvedená svoboda *bytu*, podle Girenoka, jde ruku v ruce s přirozeností a spontaneitou. Lidské chtění, chtění jednotlivce se protíná s vůlí, která ho přesahuje. Spontánně, svobodně a přirozeně pak lidé naplňují řád *bytu*.[105]

---

pasivita a jakási vyprázdněnost lidí žijích v *bytu* je jím však vnímána veskrze pozitivně.

[103] Girenok, Fjodor: Metafyzika pata, 9. kapitola, s. 15, tamtéž 10. kapitola, s. 14.

[104] Girenok, Fjodor: Metafyzika pata, 10. kapitola, s. 10 – 11.

[105] Girenok, Fjodor: Metafyzika pata, 10. kapitola, s. 10 – 11.

Girenok sám používá v souvisloti s tradičním ruským způsobem života na venkově označení primitivnost, primitiv, barbar apod. [106] Ovšem jeho přesvědčení o kladné a nesmírné hodnotě této primitivnosti je nesporné. Tento obrat je snad volen pro zvýraznění kontrastu v protikladu civilizované společnosti a tradic ruského rolníka, jehož způsoby mohou být jako primitivní nahlíženy právě v porovnání s kultivovaností civilizovaného člověka dnešní Evropy.

Vedle těchto výrazů uvádí Girenok pojem, kterého si velmi cení a tím je naivita. [107]

Naivitu označuje za tělo *doslovnosti.* [108] Naivita je prosta problematizování, spekulace, taktizování, je bezprostřední, přímá, bezelstná, prostá. K tomu Girenok dodává – naivita je prosta reflexe, tedy přemýšlení vůbec.

Byt je u Girenoka zmiňován jako svého druhu protiklad *patu*, jako způsob záchrany před *patem.* V přilnutí k *bytu*, skrze který člověk vstupuje ve skutečný kontakt se světem a životem, vidí Girenok cestu jak se vyhnout *patu.* Ovšem poukazování na *byt*, na tento pozitivní náboj ruské reality, nemůže zastřít Girenokovo

---

[106] Girenok, Fjodor: Antropologičeskaja katastrofa, s. 1 – 2, dále Archeografija naivnosti, s. 1. Někdy podobné obraty působí až dojmem vyjádření komplexu méněcennosti či škodolibého pocitu zadostiučinění, že opovrhovaný, opomíjený, domnělý primitiv, představuje záchranu pro vyspělé národy. K „psychologickému náboji" některých pozic v ruské filozofii, zejména v oblasti otázky identity ruské filozofie, oblíbenému tématu mnoha současných ruských filozofů, se dostaneme později.

[107] Viz především text Archeografija naivnosti. V této stati kromě jiného Girenok předkládá zajímavou úvahu o naivitě ve své interpretaci Dostojevského Něžné.

[108] Girenok, Fjodor: Archeografija naivnosti, s. 1.

vnímání ruské situace jako velice neutěšené, až tragické. I v Rusku už je *pat*. Nesnáze ruské situace jsou dány už čímsi základním v jeho charakteru, tedy znamením chaosu, iracionality. Girenokovo rozumění Rusku je napjato mezi dva póly, na jedné straně je přesvědčen o kladu této svébytnosti, říká mimo jiné, že v Rusku zůstala pravda [109], zároveň být Rusem, podle něj znamená mít cejch, být v něčem nepatřičný, nenáležitý.

Velmi pozoruhodné je, že Girenok v některých pasážích připouští, že vlastně i *byt* je v Rusku téměř před vymizením, pokud již zcela nezmizel; je přítomen možná spíše jako idea, jako vzpomínka těch, co jej zažili a co se k utíkají k myšlence na něj[110].

Ukazuje se tedy, že nelze Girenokem uvedené protiklady a pozice chápat jednoduše a fixně, v tomto světle ku příkladu ani Rusko není uchráněno výměrů ve výrazně apokalyptickém duchu, i když mnohá místa v textech naznačují nepochybně, že i přesto Rusko představuje jakousi naději[111].

U Girenoka je důležité zdůraznit naprosto svérázné (a v Rusku časté) vnímání Ruska ne prostě jako státu či země, toto vztahování k Rusku je vztahováním k živé bytosti, k milované bytosti, k matce, k životodárnému základu, tedy tento vztah je velmi emotivní, osobní.

Nelze opomenout, že Girenokovo rozumění Rusku je zásadně opřeno o vizi Ruska jako impéria. Rusko jako impérium je výjimečný velikán, je to obrovské, jedinečné tělo. Pochopitelně u takového organismu není lhostejno, zda některá část schází, protože celistvý organismus nelze zbavovat jeho částí, aniž

[109] Fjodor Girenok v rozhovoru s V. B. Rumjancevem, http://www.fedorgirenok.narod.ru/rr.htm.

[110] Girenok, Fjodor: Metafyzika pata, kapitola Závěr, s. 9.

[111] Girenok, Fjodor: Antropologičeskaja katastrofa, s. 2.

bychom tím výrazně neohrožovali celek[112]. Girenok nepochybně Rusko vnímá teritoriálně, přičemž sám je jeho součástí (tento pocit je z rodu těch, kterým nemůže porozumět nikdo, kdo se Rusem nenarodil)[113], Girenok tedy Rusko cítí, zakouší a prožívá zároveň s ním; vnímá bolestně jeho rány a pyšní se jeho úspěchy[114]. Toto zvláštní a silné propojení Ruska jako celku a jednotlivých jeho částí, tento výrazný pocit náležení jednotlivců a jednotlivostí do zaštiťujícího, mateřského[115] celku je silně přítomný v Girenokově způsobu vyjadřování. Vztahování se k celku, poukazování na vlastní pozici v něm se ukazuje i v častých Girenokově figurách, kdy na začátku věty nacházíme „My..." nebo „U nás..." apod. Sbratření se všemi Rusy a přináležitost k Rusku tak činí Girenoka přirozeným mluvčím, alespoň on nepochybuje, že vypovídá o Rusku věrně a že vystihuje to zásadní.[116]

Ovšem je důležité mít na paměti, že Girenok rozlišuje pravé, skutečné Rusy a - ty ostatní, kteří pouto s Ruskem již nepociťují, jsou to již jen „rusky mluvící".

Mohli bychom se ptát o jakou záchranu před *patem*, o jaké východisko z něj jde? Mluví Girenok o této šanci jako o přístupné pouze rodilým, skutečným Rusům?

---

[112] Girenok, Fjodor: Metafyzika pata, kapitola Závěr, s. 12.

[113] Girenok, Fjodor: Metafyzika pata, kapitola Závěr, s. 3 – 4.

[114] Girenok, Fjodor: Metafyzika pata, kapitola Závěr, s. 12.

[115] O Girenokově pojetí Ruska napjatého mezi mateřským, teplým principem vlasti – „rodiny" a principem přísně otcovským, službu vyžadujícím – vlastí „otěčestvem" více v Girenokově textu Eidos ruskoj imperii.

[116] Girenok, Fjodor: Metafyzika pata, kapitola Závěr, s. 6.

Odpověď na tuto otázku není jednoznačná, nicméně se domnívám, že Girenok se snaží svými texty oslovit především ruské čtenáře a že se zabývá především otázkou jak zabránit ztrátě *bytu* v Rusku, jak zabránit převládnutí *patu* a neopohanství v zemi, s níž je spjat životním poutem.[117]

Při úvahách o *bytu* se znovu, tak jako již v předcházející kapitole, dostáváme k motivu přirozenosti[118], k tomu, že se Girenok v některých pasážích[119] staví odmítavě vůči kultuře, vůči jejímu nahlodávání přirozenosti. Z toho, co bylo řečeno o *doslovnosti*, naivitě, vysvítá již naznačený Girenokův proklamovaný problematický vztah k reflexi, dalo by se říci k racionálnímu myšlení vůbec.

Girenok mnohokrát opakuje, že cesty k poznání jsou u Evropy a Ruska odlišné, Evropa jde za poznáním vybavena rozumem, zatímco Rusko se přiklání k cestě vůle a práce.[120]

Zamysleme se znovu nad *bytem*. *Byt* je ve znamení zvyklosti, zabydlenosti, naivity. Znalost světa je v něm nereflektovaná, není předmětem úvahy, je samozřejmá. Rozumění světu, věcem

---

[117] F. Girenok, V. Poljakov: Russkaja filosofija – lovuška dlja čudakov?, s. 4.

[118] Přirozenosti a spontaneitě Girenok jistě nerozumí jako oproštěnosti od všech a všeho, přirozenost je naladěním se na hlas Řádu, je založená na vnímavém naslouchání a následném uvolnění se na jeho vlnách. Fjodor, Girenok: Metafyzika pata, 8. kapitola, s. 45.

[119] Girenok, Fjodor: Archeografija naivnosti, s. 1. Jinde píše Girenok: „Kultura to jsou makety a imitace." Girenok, Fjodor: Metafyzika pata, kapitola Závěr, s. 6. Podobné výroky se zdají být relativizovány jinými pasážemi, v nichž není ke kultuře tak přísně odmítavý. K tomu srv. např.: Girenok, Fjodor: Eidos russkoj imperii, s. 1.

[120] Girenok, Fjodor: Metafyzika pata, 11. kapitola, s. 4. Či jak píše Girenok: „Myšlenka je dar Boží ...přijde, odejde, ale to, co člověk udělá rukama, zustává.", tamtéž, 9. kapitola, s. 19.

v něm je jasné ve světle každodenního jednání, o kterém netřeba přemýšlet. V *bytu* je jasno, jsou jasná pravidla, meze. V *bytu* ustupuje ambice poznat a vystupuje snaha po prožívání zkušenosti. Podle Girenoka zjevně nemusíme mít jasno v mnoha věcech, ale v těch, které jsou nám blízko ano – a to je právě *byt*, ostrůvek jasnosti.

V *bytu* se může odehrát setkání s vědomím řádu s uvědoměním si svého místa v něm a tím vlastně i setkání se sebou samým.

5. Jazyk

V této kapitole se soustředím nejprve na Girenokovo rozumění jazyku, dále na některé Girenokovy jazykové postupy, které používá při skladbě vlastních textů a závěrem na možné prolnutí těchto dvou aspektů.

Pro Girenoka je zásadní protiklad nejazykového a jazykového jakožto prvotního a druhotného. Množství lidských jazyků je pro něj množstvím lidských výtvorů, kterými se lidé snaží přiblížit vystihnutí nejazykových struktur, jež ve světě pozorují.
Girenok nepochybuje o tom, že i v rámci jazyka (či jazyků) existují mody, v nichž se těmto strukturám či zákonitostem lidé blíží více a zároveň mody, v nichž se jim blíží méně.

Pro co nejtěsnější kontakt se zmíněnými zákonitostmi a tím pádem i se světem samotným, pro zkušenost, v níž nejvíce pocítíme pulz světa, který nás obklopuje, je důležité naslouchat, potlačit na čas vlastní hlas, být schopen mlčet. Smysluplný jazyk nezbytně potřebuje mlčení.

Život ve světě má svou vlastní, zvláštní, jakousi „němou" řeč, jejími výstupy může být právě život sám, jednání, tvorba, umění. Girenok především zdůrazňuje důležitost dovednosti a zároveň i

ochoty vnímavě se otevřít zkušenosti se světem, s vědomím že slova na zkušenost se světem nestačí, že vyčerpávající vystihnutí světa, živého, v pohybu, jazykovými prostředky je iluze.

Mlčení nechápe Girenok jen jako zřeknutí se slova, ale jako ztišení vlastního hlasu, které není negativní, nýbrž plodné. Mlčení s sebou přináší ticho, v kterém můžeme lépe postřehnout onu „němou řeč" života.

Jak Girenok říká, někdy vyslechneme slova či přečteme texty a je nám jasné, že tato vyjádření vznikla v těsné blízkosti věcem, činům, životu. V blízkosti těsnější než může být běžné. [121] V blízkosti tomu, čemu Girenok říká *doslovnost*. *Doslovnost* či *očividnost* je naprosto zřejmá, jasná, nepochybná blízkost skutečnému bytí ve všech možných podobách. Na této rovině se odehrává bezprostřední, tedy nezprostředkované, mimojazykové setkání s bytím a právě proto je doslovné, nemůže být doslovnější. Nicméně v této *doslovnosti*, která se sama obejde beze slov, se rodí slova. Slova, silně napojená na *doslovnost*, odlišuje Girenok od slov, která toto pouto postrádají. [122]

Ryzí, žádoucí podoba jazykové existence člověka podle Girenoka neztrácí ze zřetele doslovnost, ta by měla být pomyslnou mírou všech lidských výroků.

---

[121] Girenok jako příklad zmiňuje texty protopopa Avakuma, Girenok, Fjodor: Pato-logija russkogo uma : kartografija doslovnosti, Moskva 1998, s. 14.

[122] Vazba s *doslovností* se projevuje přítomností „vnitřního slova", které odkazuje na hluboké spojení s nejazykovou realitou a jaksi mluví samo, slova, která toto „vnitřní slovo" nemají, jsou termíny, jež mají v jazyce svou určitou funkci a při komunikaci plní užitečné úkoly, ovšem tím se vyčerpávají, nic hlubšího neodhalují, nikam dále nezvou, jsou výrazně plošší. Viz již zmiňovaný protiklad slov stud a poukázka v kapitole *pat*.

Vedle uvedeného podstatného protikladu jazykového a nejazykového, v němž nejazykové je původním a prvotním, Girenok dodává, že jedním z hlavních rysů situace dnešního člověka je zahlcenost jazykem, nepřetržité přebývání v jazyce, neustálá komunikace, příval informací, textů. Takto jazyk přebíjí a zahlušuje to, z čeho pochází, tedy z čeho by měl pocházet. Girenok se totiž domnívá, že používáme velké množství slov, jejichž vazba na doslovnost, na mimojazykovou realitu je jen mizivá[123].

Mezilidská komunikace je plná slov, která se nepojí s něčím konkrétním, jedinečným, což je ovšem přirozené, nelze neustále nacházet jedinečné, nové výrazy pro jedinečné a nové chvíle, to by komunikace hodně vázla, nic bychom nevyjádřili. Avšak Girenokova pozornost se v souvislosti s komunikací zaměřuje spíše než na kritiku vzdalování se konkrétnímu především na fakt, že komunikace je téměř všudypřítomná, že naše životy, zejména díky komunikaci, jsou prosyceny jazykem, neustálým tokem slov. Zmíněný jev Girenok chápe jako projev lidského unikání samotě. Množství lidských řečí odvádí člověka od ticha samoty, od možnosti setkání se sebou samým a zároveň, jak vyplývá z výše řečeného, od možnosti setkání s tím, co ho přesahuje.

Této Girenokově myšlence patrně lze rozumět v tom smyslu, že člověk nemalou část svého času tráví v rozptylování se řečmi, které jeho čas zaplňují a dávají mu tak zapomenout na zrcadlo, které mu nastavuje samota.[124]

Navzdory možnému zdání, všechna ona působivá Girenokova slova neústí pouze v návod jak dobře a dlouho mlčet.

---

[123] Girenok, Fjodor: Počemu mysl´ privodit slova v zamešatel´stvo?, http://www.fedorgirenok.narod.ru/warum.htm, s. 1.

[124] Girenok, Fjodor: Filosofskij manifest archeoavangarda, s. 1 - 2.

Schopnost mlčet patří podle Girenoka nepochybně k schopnosti smysluplně mluvit a rozhodně žádoucí není výhradně mlčet, nýbrž být si zmíněného spojení vědom a být v jazyce uměřený.

Obezřetný postoj k jazyku je také jedním z význačných rysů filozofa tak, jak mu Girenok rozumí. Filozof se pohybuje na hraně nevyřčenosti, ve chvíli, kdy vyvádí intuici z mlčení, se pokouší o nemožné, avšak nejde o to zcela vyřknout němé, nevyřknuté, jde o gesto, o poukázání, o balancování mezi *doslovností* a slovem. Toto filozofovo snažení, tento jeho boj s jazykem pro nejazykové cosi odhalí a odkáže dál k tomu, na co zcela nestačí, ale na co takto poukáže.

Filozofova pozice, jak se Girenok domnívá, je „vně jazyka" a jeho úloha je s jazykem bojovat. Specifickou podobu filozofie nalézá Girenok v ruské filozofii, jejíž přednosti souvisí se svébytným ruským diskursem, tendujícím k „tekutosti", k amorfnosti; v zásadě lze říci, že ruský diskurs míří za hranice jazyka a představu pravdivého vyjádření spojuje spíše s obrazem než se slovem.

Již na začátku této práce jsem zmiňovala Girenokův osobitý styl psaní, množství literárních postupů, které činí jeho texty v neposlední řadě velmi čtivými a poutavými. Girenokovy texty jsou vystavěny na obrazech a metaforách, na superlativních, expresivních výrazech, na šokujících obratech. Rytmičnost a zvukomalebnost, zkratkovitost aforismů, dráždivé oddalování pointy se jistě podepisují na veliké míře dramatičnosti Girenokových textů.

Takto působivý způsob psaní čtenáře snadno vtáhne, ovšem záhy je znát, že množství těchto postupů způsobuje vedle atraktivity textu zároveň jeho jistou obtížnost. Obtíže při četbě

Girenokových textů se zdají být autorem také záměrně vyvolávány. Girenok s oblibou relativizuje, neguje vlastní výroky bez dalších komentářů a podobně.[125]

Zadrhávání na překvapivých uzlících výše uvedených postupů čtenáři dává možnost k zamyšlení nad jistou zásadní nesnadností spojenou s vyjadřováním. Girenok se ostatně na několika místech explicitně svému způsobu vyjadřování věnuje. Mluví o něm jako o „*kosnojazyčije*". [126]

V jazyce zpravidla přebýváme automaticky a automaticky jej také přijímáme. Girenok se nás (i svým projevem) snaží vytrhávat z této naší bezelstnosti vůči jazyku a především strhnout naši pozornost za něj, k *doslovnému.* Toto Girenokovo úsilí vytvořit co nejpříznivější prostor pro postřehnutí *doslovného*, pro jeho evokaci (metaforami, posílením „hlasu") [127] je nepřehlédnutelné.

Přes jasnost tohoto bodu, čtenář při četbě Girenokových textů může mít často dojem, že zadrhávání je příliš, že se v něm ztrácí Girenokova pozice, že povaha textu je příliš unikavá. Domnívám se, že v mnohém se mohou stát ukazateli právě některé jazykové,

---

[125] Např.: „Střed se posunul na Východ." a „Střed je teď jaksi všude." Časté jsou také Girenokovy stylizace, některé pasáže jeho textů upomínají na pohádky, na skaz (podobu vyprávění se silnou rolí vypravěče v 1. osobě jednotného čísla), Girenok, Fjodor: Metafyzika pata, 5. kapitola, s. 7.

[126] „Dnes je možné filozofovat jen nepřímo (kosvenno), jazykem *kosnojazyčije* (jazykem nesrozumitelným, „pokřiveným")., Girenok, Fjodor: Metafyzika pata, 2. kapitola, s. 16.

[127] Girenok, Fjodor: Filosofskij manifest archeoavangarda, s. 1, Pustoje „ja" kak problema kommunikacii, s. 1.

emotivně zabarvené, formulace, které naznačují Girenokův postoj, ne vždy snadno čitelný.[128]

Girenokův způsob psaní odráží také zřetelně jeho rozumění filozofii (a filozofickému textu) jako postupnému odkrývání, nastiňování, nedořikávání, opět související s poukazováním na nevyslovitelnost *doslovnosti.*

V této kapitole jsme nahlédli, že náležitý přístup k jazyku podle Girenoka chápe, že k mluvení neodlučitelně náleží naslouchání, že i ve zkušenosti s jazykem (případně mlčením) se otevírá možnost pochopení svébytné logiky lidského obcování se světem. Lidský kontakt se světem nemá za cíl splynutí s ním v jakémsi výhradně pasivním modu, naše naladění se na jeho vlny s sebou nese napojení na něj, opření se o něj a – následnou spontánní aktivitu, tvorbu. Právě tak totiž z mlčení, naslouchání povstává mluvení, které není jen složením množství slov, jsou to „naše slova". Ne vždy totiž mluvit znamená říci „svoje slovo"[129].

6. Filozofie

Tato kapitola má za cíl pojednat o Girenokově rozumění filozofii, které se také odrazí v jeho osobitém vyjádření filozofování – v archeoavangardě.

Girenok na mnoha místech svých textů kritizuje současnou filozofii, opět nepříliš konkrétně či adresně jí vytýká, že se ve své touze stát se vědou dopracovala k podobě, která vyniká

[128] Mám na mysli především časté užívání obratů „už ne", „ještě", které vnímám jako vyjádření toho, které ztráty Girenok oplakává a tedy i toho, co považuje za hodnotu. Girenok, Fjodor: Metafyzika pata, 2. kapitola, s. 19: „Krása se již nepojí s dobrem."

[129] Girenok, Fjodor: Počemu mysl´ privodit slova v zamešatel´stvo?, s. 1.

nezáživností, beztvarostí, jakýmsi základním „vzdálením" člověku. Četba současných (a nejen těch současných) filozofických textů podle Girenoka často znamená setkání s nudou, s nejasností, s do sebe zahlěděnými nicneříkajícími analýzami.

Pro Girenoka má velký význam rozlišení filozofie oficiální, institucionalizované a té mimo akademickou půdu, té „na ulici", „doma". Skutečná filozofie není podmíněna ani zaručena přítomností akademické půdy, titulů a podobných náležitostí, jde o činnost, v niž je podle Girenoka nalézán smysl prožité zkušenosti. Filozofie, jak jí Girenok rozumí, je často právě „na ulici" a zabývá se „blízkým", tím, co se těsně dotýká lidského života v jeho každodennosti, v *bytu*. Filozofický text v Girenokově pojetí se záměrně chce blížit literatuře, chce skrze expresivitu, rytmus, obraznost a podobně dosahovat co největší „živosti", působivosti v setkání s čtenářem.

Ve své koncepci filozofie se Girenok hlásí k tradici ruské filozofie, které rozumí jako naprosto svébytnému tvaru kdesi – možná na pomezí filozofie, možná za jejími hranicemi[130].

Pro Girenoka je ruská filozofie spjata s tradicí skazu a ať si kdokoli pochybuje o tom, zda je ruská filozofie vůbec je či není filozofií, ať si ji kdokoli označuje za nepůvodní a podobně, Girenok je přesvědčen o její hodnotě, o její možnosti ukázat, co by jinak zůstalo skryto.[131] Ruská filozofie zrcadlí, jak se Girenok domnívá, zkušenost ruského člověka, neboť skutečná filozofie nevzniká vzdálena situaci prostředí, z kterého povstává[132].

---

[130] Girenok, Fjodor: Pato-logija russkogo uma: kartografija doslovnosti, s. 15.

[131] O „sporech o ruskou filozofii" více v následující kapitole.

[132] Girenok, Fjodor: Pato-logija russkogo uma: kartografija doslovnosti, s. 15.

Toto zrcadlení ruské zkušenosti je ve znamení základní intuice – zachránit dům, zachránit vztah člověka se světem, s přírodou[133]. Toto jsou tedy pro Girenoka stěžejní témata, pro jejichž otevření se snaží ve svých textech vytvářet prostor.

Jednou ze základních funkcí filozofie je podle Girenoka právě naznačené rozpoznání smyslu tradice a péče o ni. Tato vnímavost k tradicí se odráží i v názvu filozofického směru, kterého je Girenok zakladatelem – archeoavangardy. Archeoavangarda v sobě spojuje pohled zpět, do minulosti, k tradici a pohled dopředu, do budoucna. Girenok se domnívá, že v pojetí archeoavangardy nalezl adekvátní polohu pro ruskou filozofii v dnešní situaci a že jde vlastně jen o plynulé navázání v odpovídajícím duchu. Dnes, v situaci *patu*, je nezbytné opřít pohled do budoucnosti o pevnost plodného odkazu minulosti, o porozumění minulosti, o moudrost minulosti. Hlas tradice ruské filozofie může právě dnes oslovit, inspirovat, právě svou ambicí ukazovat, ne dokazovat, svým pojetí „živosti", blízkosti filozofie, svým ostražitým přístupem k reflexi, racionalitě, rozumovým schopnostem člověka.

Filozofie se pro Girenoka neomezuje na výpovědi racionálního charakteru, nezříká se mimorozumových zdrojů (mýtů, tradice, intuice, zjevení...), naopak spatřuje v těchto pramenech poznání přednosti.[134]

---

[133] Myšlenka o nutnosti zachránit dům, vztah člověka se světem a přírodou souvisí s tím, co již bylo řečeno v souvislosti s bytem. Dům, jako dloudobě obývaný prostor je místem se zásadní důležitostí pro život člověka, je skutečným „domem bytí". Girenok, Fjodor: Metafyzika pata, 11. kapitola, s. 12.

[134] Girenok, Fjodor: Poetika doslovnogo, www.fedorgirenok.narod.ru/Poetik.htm, s. 1. V dalších citacích tohoto

Pokud je postmoderna ve znamení množství jazyků, tedy archeoavangarda, jak Girenok říká, je ve znamení mlčení, mlčení ve prospěch naslouchání.

Mlčící naslouchání samozřejmě odkazuje k vnímavému postoji vůči tradici, zároveň symbolizuje otevřenost vůči zkušenosti obecně.

Jedním z Girenokových apelů je apel, který bychom s trochou nadsázky mohli shrnout v již mnohokrát provolanou výzvu : Zpět ke zkušenostem! Tato vybídka v Girenokově pojetí především útočí na záplavu odvozenosti, druhotnosti v našich životech, jak ji Girenok pozoruje. Prožívání osobní zkušenosti, možnost vstřebat ji, porozumět jí, přetavit ji v nějakém tvůrčím činu je podle Girenoka stále více ohrožováno zahlcením informacemi, které se nás bezprostředně netýkají a které nám přesto často slouží jako domněle plnohodnotná náplň našeho vnitřního světa.[135]

Již bylo řečeno, že filozof musí v zájmu doslovnosti zápolit s jazykem, to ovšem není jediný boj, který na filozofa čeká. Filozof totiž kromě výše uvedené úlohy předávat tradici nese podle Girenoka i zodpovědnost za „větrání" ve společnosti, za přísun čerstvého vzduchu, za kritický náboj. Takto je filozof, jak již bylo naznačeno, spjat se společností, v níž žije. Místo, úkoly filozofa a filozofie ve společnosti – to je jedno z velmi diskutovaných témat mezi současnými ruskými filozofy. Více o této problematice přinese následující kapitola pojednávající o díle Fjodora Girenoka (především se zřetelem na témata, jimž se ve své práci věnuji) v kontextu ruské filozofie.

---

textu již nebudu odkazovat na internetovou stránku, budu uvádět jen příslušnou stranu.

[135] Girenok, Fjodor: Počemu mysl´privodit slova v zamešatelstvo?, s. 1.

7. Ruský kontext

Připomeňme si, že Girenokovy texty mohou být chápány jako v jistém smyslu boj s filozofií v rámci filozofie, trochu jako oblečená a přeci neoblečená chytrá horákyně, jsou podle Girenoka mimo filozofii a přesto filozofií. Girenokovy texty v mnoha ohledech míří, jak on sám říká[136], kamsi za hranice filozofie a přesto sám Girenok tento text chápe právě jako filozofický.

Pro mnohé Girenok, se svým vnímavým postojem k neracionálním zdrojům poznání, se svými nároky spíše ukazovat než dokazovat, se svými literárními postupy a podobně, může být již zcela za hranicemi jejich vnímání filozofie.

Názory na to, co rozumět filozofií a co nikoli, se ovšem různí i napříč dějinami tohoto oboru. Girenok představuje pokračovatele silného proudu v tradici ruské filozofie, který se vyznačuje právě zmíněnou otevřeností vůči zdrojům, kterými lidský rozum nedisponuje, k tradici, zjevení...[137]

Kromě jiných, i kvůli tomuto rysu bývá pojem ruské filozofie mnohdy problematizován a o ruské filozofii obecně se mnohdy hovoří jako o „filozofii mimo filozofii".

M. Epstein zdaleka není osamělý ve svém chápání ruské filozofie jako termínu, který zahrnuje společenské, náboženské, etické a literární myšlení[138].

---

[136] Girenok, Fjodor: Pato-logija russkogo uma: kartografija doslovnosti, s. 5 – 6.

[137] Na tomto místě jde jen o předběžnou, obecnou formulaci, konkrétní uvedení do kontextu bude následovat později.

[138] Epstein, M.: The Phoenix of Philosophy, On the meaning and significance of the contemporary Russian thought, zde cit. dle:

Ruská filozofie se vyznačuje množstvím zvláštností. Prameny se často rozcházejí již v určení počátku filozofie v Rusku[139], v určení toho, koho považovat za nositele filozofického myšlení v Rusku atd.

Pokud otevřete běžnou učebnici či encyklopedii ruské filozofie, setkáte se v případě 19. století zhusta se jmény spisovatelů, novinářů, literárních kritiků, společenských a politických činitelů, vědců, kněží, básníků, vizionářů, revolucionářů, kapitoly z 20.století pak pojednávají o literárním vědci Bachtinovi, o romanopisci Platonovovi, o biologovi Vernadském, o otci ruské kosmonautiky Ciolkovském...

Jako první výrazná zvláštnost vystupuje jev širokých a nepevných hranic ruské filozofie.

Filozofie v Rusku žila a žije v blízkosti literatury, publicistiky, politiky, náboženství, věd.

Podle F.Coplestona se filozofii jako teoretické disciplíně v Rusku nikdy příliš nedařilo, vždy měla nakročeno k praxi.[140] A.Kelly se domnívá, že tento rys ruské filozofie těsně souvisí s politicko-společenským klimatem v Rusku. Politický útlak

---

http://www.websher.net/epstein/phoenix.html, s. 5. Epstein vzhledem k výše řečenému navrhuje pro ruskou filozofii transliteraci „filosofia".

[139] Např. pro významného historika Zeňkovského začíná nezávislé filozofické myšlení s H. Skovorodou (1722-1794), V. V. Zeňkovskij, Istorija russkoj filosofii, Columbia University Press, 1953, s. 53 - 69. Mnozí si spojují počátky ruské filozofie s objevením ruské inteligence, se slavjanofily a západníky (The Internet Encyclopedia of Philosophy – Russian philosophy: http://www.iep.utm.edu/), autoři práce Istorija ruskoj filosofii nalézají počátky filozofie na Rusi v zakladatelích cyrilo-metodějské tradice, v tomto případě jde tedy o 9. století, Istorija ruskoj filosofii, M.A.Maslin a kolektiv, Moskva 2001, Respublika.

[140] The Internet Encyclopedia of Philosophy – Russian philosophy: http://www.iep.utm.edu/, s. 1.

v průběhu 19.století strhával pozornost ruské inteligence neustále k otázkám, jak tuto společenskou situaci změnit, zlepšit, vyřešit. Společenská angažovanost byla vnímána jako povinnost. Situace ve 20.století je potom ve znamení vztahu filozofie s vládnoucí mocí, které za prominentní pozici platila někdy apologetickými službami a loajalitou, jindy alespoň nekonfliktností. Napjaté společenské ovzduší jasně oddělovalo v těchto dvou stoletích filozofii oficiální a filozofii podzemní, kroužkovou či takovou, která nalezla pro své vyjádření v dobách cenzury nějakou formu ezopského jazyka.

Pro A.K. Sekackého jsou nejzajímavější texty ruské filozofie, od jejích počátků, ty, které byly napsány mimo akademické kruhy. Nejasnost a nepevnost hranic filozofie v Rusku se ukazuje i v tom, že, jak Sekacký říká, nejfilozofičtější ruské texty jsou právě ty literární.[141]

Mnozí považují tuto zvláštní podobu, vykračující ze svých hranic směrem k literatuře, náboženství, politice či jinam, za základní, konstitutivní rys ruské filozofie[142]. Ti, co mají zálibu v textech, zabývajících se epistemologickými a ontologickými otázkami, v logických analýzách, je mohou v tomto prostoru trochu postrádat[143].

---

[141] A. K. Sekackij: Marginal´naja filosofija i kliničeskaja praktika : opyt Rossii, in: Filosofskaja mysl´ v Rossii: tradicija i sovremennost´, tom 1., Sankt-Peterburg, 1997, s. 93 – 101.

[142] A. Kelly v Routledge Encyclopedia of Philosophy zdůrazňuje, že ruskému myšlení nejlépe porozumíme bez striktních předpojatostí stran povahy a hranic filozofie.

[143] O filozofičnosti ruské filozofie viz např zajímavý text M. Epsteina Mluví filozofie rusky? (Govorit filosofija po russki?) in: Iz Ameriky, Ekaterinburg, 2005, s. 280. O svébytnosti ruské filozofie dále např.

Kromě výše popsaného rysu ruské filozofie je jedním z jejích průvodců po poslední dvě století stín sporu o její dostatečné filozofičnosti, o její původnosti a vlastně i o její náležitosti, neboť někdy kritika ruské filozofie přibírá motiv „implantace" filozofie jako ryze evropské záležitosti do ruského prostředí, kam se vůbec nehodí a kde ostatně jen neduživě živoří[144].

Navzdory výroku Dmitrije Karamazova o tom, že každý Rus je vlastně filozof a navzdory tvrzení M.Epsteina v podobném duchu: „Ačkoli snad Rusko nepřineslo množství originálních filozofických idejí, ruský národ je národem filozofickým v komplexnějším a hlubším významu slova. Patrně žádný jiný národ na světě nesoustředil svůj společenský, kulturní a dokonce ekonomický život kolem takové potřeby filozofických konceptů."[145], v záznamu diskuse ruských filozofů pro časopis Logos se můžeme dočíst o hlasech v tom smyslu, že ruskou filozofií by se měli zabývat snad už jen literární vědci[146].

Jako prohřešení proti povaze filozofie bývá mnohdy vnímána i právě ona výše zmíněná nevyhraněnost ruské filozofie a její otevřenost společenské problematice. [147]

Gromov, M. N.: The Eternal values of Russian Culture in: Russian Studies in Philosophy, vol. 43, no. 3, s. 90 - 100.

[144] Viz např. Vlasenko, K. I.: On the national character of Russian philosophy, in: Russian Studies in Philosophy, vol. 43, no. 3, s. 65 - 80.

[145] Epstein, M.: The Phoenix of Philosophy, zde cit. dle: http://www.websher.net/epstein/phoenix.html, s. 1.

[146] Zde cit. dle: http://www.ruthenia.ru/logos/number/2001_4/11.htm, v podobném duchu také Vanishing Context: Post-Soviet Russian Philosophy, Ad Marginem, Moscow 2002.

[147] M. Epstein ve své práci The Phoenix of Philosophy zmiňuje Whiteheadovu definici filozofie jako sérii odkazů k Platónovi. Pokud

Problematika původnosti či nepůvodnosti ruské filozofie, otevírání otázky po její „implantaci" – to je jeden z bodů, v němž můžeme zahlédnout jisté znovuožití sporu, který dělil ruskou inteligenci 19.století, sporu Západníků se Slavjanofily.

Otevírání se Evropě v popetrovském období a znalost evropského prostředí nabytá cestami mnohdy vedly k vnímání Evropy jako vzoru, ke kterému by se Rusko mělo začít víc a více připodobňovat. Proti tomuto, západnickému pojetí stojí slavjanofilské, zdůrazňující svébytnost Ruska, nutnost tuto svébytnost respektovat, neodmítat vlastní, domácí plodné zdroje ve prospěch cizích.

I ruská filozofie se vztahovala k evropskému prostředí a sama sebe někdy obviňovala z nedostatečnosti, z nepůvodnosti, jindy vyzvedávala svou jinakost jako přednost.

Otázka identity Ruska, jeho svébytnosti je otázkou stále velmi palčivou. Po roce 1991, po pádu komunistického systému, je znovu kladena s velikou naléhavostí.

Nespornou krizí identity prochází podle J. Barabanova ruská filozofie [148]. Barabanov se zjevnou zálibou v psychiatrickém slovníku, v které není mezi současnými ruskými filozofy ojedinělý [149], analyzuje neurotičnost ruské filozofie, ruských

---

je tomu tak, dodává Epstein, pak je ruská filozofie nedílnou součástí evropské filozofie, především pro svoje soustředění na otázky, kterým se věnoval Platón ve své Ústavě a Zákonech, otázky společenské a politické filozofie. Epstein, M.: The Phoenix of philosophy, kapitola The Platonic Drama of Russian Thought, s. 12.

[148] Barabanov, J. V.: Ruskaja filosofija i krizis identičnosti, in: Voprosy filosofii, 1991, no. 8, s. 102 - 116.

[149] Např. Majackij, M.: Staršije brat´ja po razumu. Lečim afrikanskoj filosofijej kompleks russkoj isključitel´nosti, http://www.ruthenia.ru/logos/number/1999_01/1999_1_02.htm.

filozofů. Ruští filozofové se podle něj příliš často zabývají sami sebou, tématem ruské filozofie, tu s důrazem na její ruskost, tu s důrazem na její filozofičnost. Barabanov dodává, že ruská filozofie je pronásledována komplexem méněcennosti, neustálou potřebou obhajovat se před svým vzorem – evropskou filozofií, vydobývat si prestiž, místo na slunci, spravedlňovat svou existenci. [150] Tato podoba komplexu se podle Barabanova střídá s komplexem mesiáštví, tedy s vyzvedáváním své jinakosti, ustavičné upozorňování na svébytný charakter ruské filozofie a na potence této svébytnosti v celosvětovém měřítku.

Oba tyto rysy ruské filozofie Barabanov přičítá neurotické neschopnosti „být v přítomnosti". Ruská filozofie se fixuje na privilegovaná témata význačné minulosti a význačnosti prostoru Ruska. Převážila emotivita, mnohdy ideologie, často radikální, extremistické postoje[151].

Barabanov je zastáncem snahy začít jasně odlišovat například a zejména pole náboženského myšlení a filozofickou reflexi a v oné rozkročenosti ruské filozofie do množství sfér vést zřetelnější hranice.

Barabanovovu hlasu můžeme patrně rozumět jako hlasu po „očištění" ruské filozofie, hlasu volajícímu spíše po střízlivých

---

[150] Viz např. Otkrytoje pis´mo rossijskich učastnikov XXI vsemirnogo filosofskogo kongressa, (www.logic.ru).

[151] O radikalismu v ruské filozofii, o vzrůstání „metafyzického radikalismu" v ruské filozofii viz také Epstein, M.: Main Trends of Contemporary Russian Thought. Dále např. Barygin, I. N.: Nacional´nyj radikalism i ekstremism v sovremennoj Rossii, in: Filosofskaja mysl´ v Rossii: tradicija i sovremennost´, tom 1., Sankt-Peterburg, 1997, s. 343.

analýzách než odvážných syntézách[152], hlasu, který je přesycen tématem svébytnosti Ruska, svébytnosti ruské filozofie.

Z předcházejících kapitol mé práce je zjevné, že Fjodor Girenok patří k těm ruským filozofům, pro něž jsou otázky ruské svébytnosti, otázky vztahu Ruska a Evropy stále významné a plodné.

V tomto ohledu je jistě pokračovatelem slavjanofilské tradice[153], k níž se otevřeně hlásí.

Již jsem naznačila, že ne vždy je z Girenokova textu jasné, kdy Girenok více mluví za sebe a kdy více interpretuje jiného

---

[152] O tendencích k syntéze, celistvosti viz např. Špidlík, Tomáš: Důvody srdce, Praha 2001. Choružij, S. S.: Put´em zerna, in: Voprosy filosofii, no. 9, 1999, s. 139 - 147. Choružij, S. S.: Filosofičeskij process v Rossii kak vstreča filosofii i pravoslavija, in: Voprosy filosofii, no. 5, 1991, s. 26 - 57.

[153] Ostatně právě slavjanofilové jsou pro Girenoka prvními skutečnými ruskými filozofy, díky pravě i těmto tématům. Fjodor, Girenok: Patologija russkogo uma: kartografija doslovnosti, s. 8. Slavjanofilství představovalo jeden z nejvýznačnějších směrů náboženskofilozofického myšlení. Mezi jeho hlavní představitele patří A. S. Chomjakov, I. V. Kirejevskij, P. V. Kirejevskij, I. S. Aksakov, K. S. Aksakov, J. F. Samarin. Girenok pokračuje ve šlépějích slavjanofilské tradice v kritice západního, evropského racionalismu, případně materialismu a ateismu. Stejně jako slavjanofilové spatřuje i Girenok alternativu Západu a jeho principu individualismu v ruské obščině, v tendenci ke kolektivnímu vlastnictví a vnímání jednotlivce vždy především v rámci kolektivu. V neposlední řadě je Girenok pokračovatelem slavjanofilské tradice v přesvědčení o výlučné misi Ruska, které může představovat naději i pro ostatní národy. Poznámky o slavjanofilech, západnictví, kosmismu a spřízněných tématech vycházejí z encyklopedie: Russkaja filosofija. Malyj encyklopedičeskij slovar´. Moskva 1995.

myslitele, přesné odkazy a citace scházejí. Je zřejmý vliv slavjanofilů, dále pak Fjodorova, Vernadského, Prigožije, Rozanova, Sorského, Bulgakova, Andrejeva a dalších, výčet by byl dlouhý.

Girenokovo čerpání z tradice nemá podobu přesných analýz toho kterého pojmu obohacené případnou kritikou, vymezením. Girenok nechává zaznít některé výrazy[154], upomínající na tradici a doplňuje je velkou dávkou vlastních příkladů, reflexe vlastní intuice, vlastní zkušenosti. Girenok patrně vybírá ty výrazy, které pro něj v ruské tradici představují největší hodnotu a jeho záměr není primárně k nim přinášet něco nového, nýbrž nést dál jejich pochodeň. Pochopitelně Girenok přináší k tradici mnohé nového ve svých analýzách současných jevů, ve své tvořivosti[155], ovšem u zmíněných pojmů rozhodně nepromýšlí znovu jejich základy, přijímá je v jejich původních intencích.

Takto se Girenok nechává inspirovat pojmy sobornosti, eurazijství, kosmismu, živého poznání a dalšími.

Girenok sám se považuje za toho, kdo obnovil v Rusku povědomí o ruském kosmismu, kdo znovu připomněl tento motiv ruské filozofie.[156]

---

[154] Jde například o Chomjakovův termín *„sobornost"*, představující jednu ze základních slavjanofilských idejí, tedy ideu o pravoslaví, v kterém se na rozdíl od katolicismu a protestantismu setkává svoboda a jednota. Girenok dále několikrát naráží na eurasijské motivy, které jsou samy navázáním na slavjanofilský proud. I v tomto případě Girenok sdílí s eurazijci především kritiku Evropy a jejího racionalismu.

[155] projevující se např. ve tvoření nových pojmů.

[156] Rozhovor F. Girenoka s V. B. Rumjancevem, zde cit. dle: http://www.fedorgirenok.narod.ru/rr.htm, s. 2. Ruský kosmismus je myšlenkový proud zasahující do náboženské, filozofické a přírodovědné oblasti. Tento pojem se konstituoval v 70. letech 20.

Girenokovo pojetí vztahu člověka a světa, tohoto ústředního motivu kosmismu, zdůrazňuje dnes, v dnešní době, především nutnost lidského hledání a kultivování schopnosti vystavit se situaci, v níž by člověk mohl palčivě ucítit svět, uvědomit si své místo v něm. Tato schopnost znamená neutíkat od výzvy této situace, nerozptylovat se v neustálém řečnění, tato schopnost znamená umět být sám se sebou. Girenok netematizuje příliš vztah člověka k druhému člověku, podle Girenoka je zejména ohrožen a pokřiven vztah základní – k Celku a tím i k sobě, jako části tohoto Celku. Od tohoto základního vztahu se právě odvíjí lidské rozumění sobě samému a také druhým lidem. Vztah k Celku předpokládá neulpívání jen na vztahu s jednotlivcem, ale vždy mít na zřeteli Celek, tedy i Celek lidí, společnost.

U Girenoka pozorujeme na jedné straně rovinu jednotlivce, člověka, jeho domu, jeho života v *bytu*, jeho péči o to, co je mu blízké a známé. Zároveň velmi silně vystupuje rovina společenská, ohled jednotlivce na společnost, na všeobecné blaho, angažovanost jednotlivce ve společnosti, v politickém životě. Zdá se, že člověk ve svém tichém životě v *bytu* je rovinou vzdálenou otázkám řádu společenského, politického. O této zásadní vzdálenosti je Girenok jistě přesvědčen, ovšem jen do

---

století a v současnosti je jedním z nejvlivnějších v ruské filozofii. Za nejvýznamnější představitele kosmismu jsou považováni N. F. Fjodorov, K. E. Ciolkovskij a V. I. Vernadskij. F. Girenok navazuje především na dílo N. F. Fjodorova, na jeho kritiku civilizace a kultury, na kritiku „pohanského" přístupu k přírodě typického pro Západ. Girenok přebírá i model života ve znamení „hospodaření", obhospodařování půdy a péči o odkaz předků. Podobně jako u Fjodorova, i u Girenoka se setkáváme s ambivalentním vztahem ke křesťanství. Na jednu stranu se patrně jedná o křesťanský kosmismus, ovšem pro křesťanského Boha v něm mnoho prostoru nenalézáme.

chvíle, v které by byl zásadně ohrožen *byt,* v tuto chvíli se roviny prolnou. A to je právě moment Girenokova hlasu.
V tomto bodě je znát napjetí mezi „zaměřením na blízké" a „zaměřením na vzdálené".

Girenok je přesvědčen o tom, že člověk by měl setrvávat u toho, co mu je blízko, zároveň však upozorňuje na všem Rusům vlastní silný cit pro obecné blaho[157].

Obecné blaho, blaho společnosti – to je výraz, který může vyvolávat dojem spíše toho vzdáleného, ať už více či méně, ale spíše vzdáleného.

Máme rozumět zájmu o Celek, péči o něj jako aktivnímu postoji v rámci občanské společnosti, jako účasti na společenském životě? Jistě ne. Většina lidí, jak se Girenok domnívá, by se politikou rozhodně zabývat neměla. Stav, kdy téměř vše stalo politikou a politika prosakuje ustavičně do našich životů, je podle Girenoka zhoubný. I v tomto je Girenok následovníkem slavjanofilské tradice, pro slavjanofily je každý stát zlem, ovšem samoděržaví je zlem nejmenším, protože bere z většiny národa na sebe tíhu politické aktivity.

Je velmi zajímavé, že politický útlak spojený se samoděržavným zřízením ruského impéria *byt* nijak neohrožoval. Současný politický systém spolu s všeobecným stavem společnosti však představují pro *byt*, pro tuto životodárnou oázu, v které se setkáváme se sebou samým a s *doslovností*, zásadní nebezpečí[158].

---

[157] T. Špidlík ve své knize Důvody srdce, zmiňuje staré ruské přísloví: „Ten nebo onen mužik nepůjde do ráje, půjde tam jenom celá vesnice." Špidlík, Tomáš: Důvody srdce, Praha 2001, s. 121.

[158] Girenok, Fjodor: Metafyzika pata, 10. kapitola, s. 9 - 11.

Girenok se vedle kritiky stávající společnosti, včetně společenského zřízení netají svými konkrétními představami o náležitém společenském řádu, společenském postoji apod.[159] Takto se přibližujeme k problematice normativnosti ve filozofii, k problematice filozofie společensky angažované.[160] Girenok se normativních výroků nebojí.[161] Ovšem již na začátku této práce zazněla zmínka o Girenokově vědomém úsilí „být hlasem".

Hlas jistě chce být slyšen, hlas, provázený přesvědčením o naprosté nezbytnosti svého sdělení, je naléhavý, je v jistém smyslu vybídkou. Pokud mluvčí ve své výpovědi je pronásledován pocitem, že narazil na zlatou žílu inspirace, pocitem nutnosti mluvit, nemožnosti nevyslovit, nemožnosti nepokusit se nebýt slyšen těmi, kdo, zdá se, tuto zřejmost z nějakých příčin míjejí, přehlížejí, nevidí, neslyší.[162]

Hlas filozofa, toho, kdo bojuje s jazykem, kdo se ztiší v zájmu zaslechnutí *doslovného* a kdo zároveň cítí, kdy je v prostoru společnosti zatuchlo, nedýchatelno a kdy je třeba vyvětrat – kritikou či připomenutím opomíjeného, tento hlas může být těm,

---

[159] Např.: „Východisko pro naše myšlení, pokud nemá ústit do slepé uličky, je přimknutí se k ideji imperia a antiglobalizmu.", Girenok, Fjodor: Eidos russkoj imperii, s. 1.

[160] O zdrženlivosti v postoji k normativnosti ve filozofii v evropském prostředí viz např. J. Habermas: „Dnes už si filozofie netroufá dávat závazné odpovědi na otázky jak vést osobní, či dokonce kolektivní život." Habermas, J.: Budoucnost lidské přirozenosti, Filosofia, Praha 2003, s. 9.

[161] Girenok často používá obraty normativního charakteru, zejména na konci kapitol. Viz např. Girenok, Fjodor: Metafyzika pata, 10. kapitola, s. 15 – 16.

[162] V tomto bodě se znovu setkáváme s motivem ohledu na druhé, zájmu o ně.

kdo *doslovné* ne a ne zaslechnout, zprostředkováním, přiblížením, poukázáním[163].

Ambice Girenokova hlasu, jak už jsem říkala není dokazovat, ale ukazovat, neusiluje o to někoho přesvědčovat, sám je zjevně natolik přesvědčený, jistý a suverénní ve své výpovědi, že patrně považuje za dostatečné předložit svůj hlas, svoji fascinovanou výpověď o *doslovném.*

Girenok rozhodně nechce šířit osvětu, tak jak ji toužila přinést lidu ruská inteligence v 19.století, netouží lidu přinášet vzdělání a agitovat ho ke společenským aktivitám, dalo by se říci, že Girenok „vybízí k nevybízení", tedy vybízí v tom smyslu, aby inteligence a jiní šiřitelé osvěty přestali lid k něčemu vybízet a nechali ho být, protože on sám nejlíp ví co a jak, co má dělat. Protože když je člověk v klidu svého bytí v *bytu*, má sám velmi dobrou povědomost o tom, co je mu třeba. Člověk v samotě sám se sebou dokáže objevit mnohé, patrně to základní, co potřebuje. Girenok vybízí, abychom se nenechali strhnout do politiky.

Girenok svým způsobem psaní zcela zřejmě a vědomě navazuje na onen proud v ruské filozofii, který se cítí být blízko literatuře. V tomto ohledu Girenok pokračuje ve šlépějích Rozanova a dalších[164].

---

[163] Všichni nemohou být filozofy, všichni nemohou bojovat s jazykem a větřit, kdy je potřeba ve společnosti vyvětrat. Nicméně v těchto ohledech je úloha filozofa ve společnosti nezastupitelná. Girenok, Fjodor: Počemu archeoavangard ne postmodernizm? s. 1.

[164] K Rozanovovi se Girenok hlásí jen zřídkavě, přesto vliv Rozanova na Girenoka považuji za velmi silný, jistě v oblasti přístupu k jazyku, v otázkách tělesnosti.

Girenokův postoj k jazyku potom v sobě dává tušit ozvuky hésychastické tradice.[165] Ovšem Girenokova spřízněnost s touto tradicí se může velmi výrazně ukazovat i v jiných, pozoruhodných ohledech. Pro hésychasty, zejména Palamu a jeho následovníky, nepředstavovalo lidské tělo zdroj hříchu a hésychasté také usilovali o harmonizaci dvou lidských přirozeností, tělesné a duchovní. Tato myšlenka je velmi blízko Girenokovu chápání těla, které odmítá vidět jako hříšné, jeho přesvědčení o sepjetí duše s tělem, o jejich propojení.[166] Hésychasté se také vyznačovali jistou vlažností, až nepřátelstvím k poznání tohoto světa, ostatně ke světským věcem vůbec, k vědě, kultuře. I proto je velmi pozoruhodný paradox, s kterým se setkáváme u pozdních palamistů. Navzdory ideálu odmítání tohoto světa, ideálu mlčenlivé samoty vstupovali totiž do ryze světských, politických záležitostí.

K tvorbě svých současníků se Girenok nevyjadřuje téměř vůbec. Mnoho soudobých ruských filozofů se ovšem věnuje velmi příbuzným otázkám. Tematizována je filozofie „bytu", otevřenost a vnímavost vůči aktuální společenské situaci, otázky

[165] Hésychasmus je jedním z mystických křesťanských proudů, založený na askezi, samotě, ustavičné tiché modlitbě. Řecký pojem hésychia : klid, mlčení, ticho, samota. Nejčastěji se termínem hésychasmus označuje hnutí východokřesťanských asketických mnichů ve 4. až 6. století. V Rusku vešel hésychasmus v širší povědomí během 15. století. Prolnutí pravoslavných idejí a tradice hésychasmu představuje postava N. Sorského.

[166] Člověk kromě jiného i tím, že ztrácí vnímavost ke svému tělu, přichází o svou duši. Girenok, Fjodor: Archeoagrafija naivnosti, s. 2.

filozofie „mimo filozofii", problematika svébytnosti Ruska a ruské filozofie a dalším.[167]

Jak jsem už naznačila, protiváhou, protipólem zabývání se těmito tématy je pro některé ruské filozofy odmítání výše uvedených témat, ve formě potom záměrně neemotivní analýza[168].

8. Evropský kontext

Girenokovy zmínky o evropské filozofii a explicitní odkazy na ni v jeho textech jsou velmi vzácné a všechny maximálně stručné. Takto se Girenok letmo dotkne Kanta, Descarta, Nietzscheho, pro celou antickou filozofii používá Girenok prostě termín

---

[167] O *bytu,* prožité zkušenosti každodennosti ve filozofii viz také např. Mapel´man, V. M.: Značenije russkoj filosofskoj tradiciji dlja perspektiv mirovoj filosofii, in: Filosofskaja mysl´ v Rossii: tradicija i sovremennost´, tom 1., Sankt-Peterburg 1997, s. 379,
O ideji „naladění se na patřičné vlny kosmu a jeho rytmus" např. Stěpin, V. S.: Vremja dialoga, in: Drama sovetskoj filosofii, Moskva 1997, s. 139 - 146. O svébytnosti Ruska dále: Kazakova, L. I.: Filosofskije aspekty mesta i roli Rossiii v mirovom civilizacionnom processe, in: Filosofskaja mysl´ v Rossii: tradicija i sovremennost´, tom 2., Sankt-Peterburg 1997, s. 271 - 274. O filozofii přesahující hranice racionality: Kotěněv, A. A.: Russkaja naučnaja tradicija v filosofii, in: Filosofskaja mysl´ v Rossii: tradicija i sovremennost´, tom 1., Sankt-Peterburg 1997, s. 367-370. Dále již uvedený článek V.M.Mapel´mana.

[168] Např. Swiderski, E. M.: Culture, Contexts, and Directions in Russian Post-Soviet Philosophy, in: Studies in East European Thought, 50, 1998, s. 283 – 328. Dále Bažanov, V.: Philosophy in Post-Soviet Russia (1992-1997), in: Studies in East European Thought, 51, 1999, s. 219 - 241.

„Řekové". Tyto jeho zmínky jsou téměř vždy kritickým vymezením se[169].

Implicitně je v Girenokových textech přítomna kritika či dialog a to zejména v oblasti existenciální filozofie, v oblasti filozofie postmoderny a ve svébytné fenomenologii.

Girenok již svým způsobem psaní může mnohé upomenout na postmoderní mísení stylů a žánrů. Girenokova snaha být spíše hlasem než textem, repetitivní charakter jeho textů, množství neologismů, relativizování, paradoxů, odboček a návratů působí skutečně jako text v duchu rizomatu popsaného Guattarim a Deleuzem v knize Tisíc plošin. Girenok by se s autory knihy Tisíc plošin jistě shodl v tom, že v dnešním světě je adekvátní právě tato podoba textů. Chaotický svět je světem „neučesaných" textů - hlasů.[170]

Ovšem zvláštní, zneklidňující, poutavá, někdy šokující, spletitá a unikavá podoba Girenokových textů nemá být znamením relativismu. Unikavá povaha života a nesnáze spojené s vyjadřováním pro Girenoka neústí v přesvědčení o dočasnosti a pomíjivosti všech mezí. V tomto smyslu je Girenok věren představě o pevnosti a neměnnosti jistých pozic a hranic.[171]

Girenok zjevně polemizuje s koncepcí „nomádů a usedlých" tak jak o ní píší Guattari s Deleuzem ve zmiňovaném textu. I Girenok používá tuto dvojici pojmů, ale rozumí jí zcela

---

[169] Např. na s. 28 desáté kapitoly Metafyziky pata Girenok zmiňuje Descarta jako toho, kdo „rozštěpením duše a těla" významně přispěl ke zrodu neopohanství.

[170] Deleuze, Gilles, Guattari, Félix: A Thousand Plateaus capitalism and schizophrenia, University of Minnesota Press, Minneapolis London 1987, s. 6.

[171] V tomto ohledu tedy Girenok ctí spíše „stromový systém" s pevnou hierarchií nežli rizoma.

jinak. Girenokovi přednosti nomádů popisované Guattarim a Deleuzem nedávají smysl. Pokud jsou nomádi neustále v pohybu (byť třeba jen duchovním), kočují z místa na místo, nespojeni s žádným z nich nějakým výjimečným poutem, pro Girenoka je to zásadní slabost, ne klad.

Girenok má za to, že spíše než „kočovníků" je dnes potřeba „usedlých". Nomádská pružnost Girenokovi neimponuje. Girenok zdůrazňuje nutnost snahy nalézat hranice, ctít je a dlouhodobě setrvávat na jednom místě. Girenok má primárně na mysli rovinu tělesnou, teritoriální, ovšem v neposlední řadě, podobně jako Guattari s Deleuzem, i rovinu duchovní.

Za osobitou fenomenologickou tendenci[172] lze snad označit Girenokovo soustředění se na otázky zkušenosti, návratu ke zkušenosti, prožívání zkušenosti. Girenok však kromě uvedeného apelu k navrácení se k prožívané zkušenosti a souvisejících úvah toto téma dále nerozvíjí, rozhodně ne v duchu evropské fenomenologie Husserla, Heideggera a jejich pokračovatelů. Heideggerovi je nicméně Girenok blízko svými doteky motivů prázdnoty, smrti, domu bytí a autentického života[173].

Letmo, ve své typické strohosti se Girenok věnuje výsostně existenciálním problémům odcizení, proměny lidství v mechaničnost strojů. Ovšem ani k existencialismu, ani k jiným proudům evropské filozofie by se Girenok sám nikdy nepřihlásil[174].

---

[172] O fenomenologické tendenci v tomto smyslu v ruské filozofii – viz Choružij, S. S.: Filosoficeskij process v Rossii kak vstreča filosofii i pravoslavija, in: Voprosy filosofii, no. 5, 1991, s. 38.

[173] Např. Girenok, Fjodor: Filosofskij manifest archeoavangarda, s. 1. Viz také Metafyzika pata, 2. kapitola, s. 17.

[174] Girenok píše: „Existencialismus je městská romance evropského kočovníka.", Girenok, Fjodor: Metafyzika pata, 12. kapitola, s. 4.

9. Závěr

Tato práce byla věnována představení a interpretaci pojetí *patu*, neopohanství, pojetí jazyka a filozofie a pojetí Ruska v díle současného ruského filozofa Fjodora Girenoka. Tyto motivy představují na jedné straně kritiku současné euroamerické civilizace a na straně druhé nabízejí jisté východisko z patové situace, v níž se podle Girenoka euroamerický svět nachází. V této práci je zároveň dílo Fjodora Girenoka zasazeno do kontextu ruské filozofie, zmíněny jsou i paralely v rámci kontextu evropské filozofie.

Girenokovy texty jsou prostupovány výše zmíněnými polohami – kritikou a poukázáním na východisko z *patu*, s mnoha dílčími motivy, neodděleně, propleteně, protkány množstvím obrazů, metafor, hříček. Tyto texty jsou bohaté na napjetí, na paradoxní obraty. Expresivita, poetičnost a stylistická rafinovanost přibližují Girenokovo psaní literatuře. Četba Girenokových textů vzhledem ke zmíněným rysům může být velmi poutavou i spletitou. Přes nejasnosti, na které čtenář může narazit a na které si recenzenti Girenokových textů také občas stýskají[175], vystupují jasně hlavní Girenokova témata, která se objevují jako refrény.

Girenok se ve svých analýzách *patu*, neopohanství a posléze života v bytu zabývá především problematikou, kterou lze nazvat problematikou „dobrého života". Spřízněným, doprovodným motivem je potom motiv „pravého světa". Girenok naznačuje, že

[175] E. Platonova ve svém úvodu k rozhovoru s F. Girenokem o něm říká: „ Fjodor Ivanovič Girenok je jedním z nejvíce paradoxních autorů dneška." zde cit. dle: http://www.fedorgirenok.narod.ru/fragen.htm, s. 1.

život v *bytu*, život v souladu s tradicí, odkazem předků, život ve znamení dlouhodobého obývání prostoru, do kterého jsme se narodili, život v těsném kontaktu s přírodou, s prostředím, které nás obklopuje, život, v kterém jsme schopni ztišit svůj hlas, abychom mohli zaslechnout to, co nás přesahuje a abychom vůbec byli schopni smysluplně mluvit, tedy takový život že je možným lékem na stav, v němž se ocitá Evropa a prostory ovlivněné její civilizací.

Byt v sobě podržuje hodnoty, které *pat* již téměř zcela rozložil. Život ve své plnosti s sebou podle Girenoka nese rozumění člověku vždy v rámci Celku. Sepjetí s celkem přírody, s odkazem předků poskytuje jednotlivci pevné základy, zázemí, vědomí pevnosti jistých mezí, pocit stability a zároveň sounáležitosti, útěchu.

Život člověka rozumějícího sobě samotnému vždy v rámci Celku je podle Girenoka prostoupen smyslem. Jedním z aspektů tohoto smyslu je jistě chápání činnosti jednotlivce jako prospívající celku, dalším aspektem je zmiňovaná útěcha, pocit náležitosti, splynutí.

Girenok se domnívá, že právě skrze život ve znamení *bytu*, zapuštěni v tradici a kontaktu s okolím, jsme schopni nacházet vlastní, autentický výraz, vlastní tvář, vlastní slova.

Život ve znamení *patu* Girenok charakterizuje jako život, v němž se vytrácí plnost vlastního prožívání, vlastní zkušenost ustupuje před informační záplavou, přívalem textů a v neposlední řadě před závratnou rychlostí dnešní doby, v níž mizí schopnost orientace, schopnost zastavit se, vnímat, zaposlouchat se, nechat dojmy „usadit", dozrát.

Životu ve znamení *bytu* Girenok rozumí kromě jiného jako životu, který si ještě ponechává prostor a čas pro prožívání.

Tento život je značně „pomalejší", „usedlejší" a jak Girenok dodává, také jasnější než život v patu.

Prožitá zkušenost je pro Girenoka prvním krokem ke spontánnímu objevení vlastního tvůrčího výrazu.

Ono Girenokovo volání po návratu ke zkušenostem je vlastně voláním po kontaktu se světem, po intenzivním pociťování sebe sama ve světě a po následném uvědomění si lidské pozice v tomto celku světa.

Pro vnímání světa, naslouchání mu je stěžejní schopnost ztišení sebe sama, v kterém je vyjádřen respekt k tomu, co nás přesahuje. V provedení ztišení vlastního hlasu má současný člověk, tak často přebývající ve slovech, příležitost pochopit, že když jazyk mlčí, neznamená to, že je ticho, že se nic neděje.

Setkání se světem má za následek možnost setkání i se sebou samým. Setkání se sebou samým totiž rozhodně neznamená zabývat se jen sám sebou.

V současném světě, v němž se rozšiřuje atmosféra *patu*, zároveň převládá relativistický postoj, zdůrazňující množství dílčích perspektiv, jejich omezenost a dočasnost. Girenok připouští, že v jistých oblastech života je relativismus doma a je to tak v pořádku [176], ovšem člověk by neměl kvůli tomuto relativismu přehlížet, že zjevně existuje cosi, co na člověku a jeho perspektivách nezávisí a na čem naopak závisí on. Takové vědomí stačí k přijetí představy světa jako řádu, v němž jisté hranice jsou pevné, stálé.

Toto je jedna rovina řádu, o které Girenok pojednává.
Další z rovin řádu je rovina společenská, rovina společenského zřízení. U Girenoka se tyto roviny volně prolínají.
Girenok mnohokrát čtenáři explicitně i implicitně připomíná, že jeho texty chtějí být „hlasem". Tato snaha jistě souvisí s touhou

[176] Girenok, Fjodor: Metafyzika pata, 3. kapitola, s. 8.

promlouvat, oslovovat, být slyšen, působit co možná nejživotněji a nejvíce.

V Girenokových textech lze rozeznávat hlasů několik. Někdo možná nejjasněji rozezná hlas s výše popsaným apelem, vycházejícím z kritiky euroamerické civilizace, s apelem připomínajícím plnost prožívané zkušenosti.

Jiný možná bude osloven hlasem, jenž se soustřeďuje kolem roviny společenské, politické a v němž slyšíme i Girenokovy osobní názory ohledně ideálního společenského zřízení v Rusku a dalších souvisejících otázek, s kterými se vypořádává způsobem poněkud kontroverzním[177].

Může se stát, že někdo z mnohosti hlasů vyrozumí právě jen emotivně dráždivé výroky o tom, že jedinou správnou cestou pro Rusko je impérium, o tom, že samostatnost Ukrajiny, Běloruska a dalších je zločinným proviněním proti celistvosti impéria[178] apod.

Girenokovy texty jsou protkány množstvím dvojic protikladů, naznačujících extrémní póly, mezi kterými se jisté jevy odehrávají či jsou napjaty a sám Girenok se ve svých hlasech, ve svých pozicích pohybuje ve značném rozptylu a paradoxy ho nelekají, přijímá je.

Girenokův text ponechává množství otevřených otázek, nejasností, množství proplétající se hlasů je jen jedním z rysů, podepisující se na povaze Girenokových textů, vzdorující snadnému uchopení.

Girenokovy texty jistě jsou apelem, chtějí jím být, zároveň – nejsou jen jím.

---

[177] Viz např. Girenokův text Stalin kak estetičeskij žest, http://www.fedorgirenok.narod.ru/Stalin.htm.

[178] Např. Girenok, Fjodor: Metafyzika pata, kapitola Závěr, s. 12.

Několikrát jsem zmiňovala Girenokovu zálibu v protikladech, v dvojicích protikladů. Toto napjetí mezi extrémními póly, tuto propojenost pólů v jeho textech nelze ztrácet ze zřetele. Tyto protiklady účastnění a neúčastnění, pasivity a aktivity, protiklady „otěčestvo" a „rodina", protiklad individua a celku se totiž dotýkají, setkávají, potřebují se.

Seznam literatury

Primární literatura:

GIRENOK, Fjodor: Pato-logija russkogo uma : kartografija doslovnosti, Moskva, 1998

GIRENOK, Fjodor: Metafyzika pata, http://www.hrono.ru/libris/lib_g/girenok_pat00.html

GIRENOK, Fjodor: Filosofija minimalistskich form, www.fedorgirenok.narod.ru/minimalismus.htm

GIRENOK, Fjodor: Filosofskij manifest archeoavagarda, http://www.elenakosilova.narod.ru/studia/gman.htm

GIRENOK, Fjodor: Pustoje ja kak problema komunikacii, www.fedorgirenok.narod.ru/BlossesIch.htm

GIRENOK Fjodor: Antropologičeskaja katastrofa, www.fedorgirenok.narod.ru/Katastrophe.htm

GIRENOK, Fjodor: Archeografija istorii, www.fedorgirenok.narod.ru/geschichte.htm

GIRENOK, Fjodor: Smysl i sobytije – germenevtika katastrofy, http://www.hrono.ru/statii/2002/girenok01.html

GIRENOK, Fjodor: Archeografija naivnosti, www.fedorgirenok.narod.ru/Einfalt.htm

GIRENOK, Fjodor: Počemu archeoavangard ne postmodernizm? www.fedorgirenok.narod.ru/nicht.htm

GIRENOK, Fjodor: Rossija kak pole misterial´nych igr Boga, www.fedorgirenok.narod.ru/russland.htm.

GIRENOK, Fjodor: Etos globalisma, www.fedorgirenok.narod.ru/ethos.htm

GIRENOK, Fjodor: Eidos russkoj imperiii, www.fedorgirenok.narod.ru/eidos.htm
GIRENOK, Fjodor: Civilizacija i usad´ba: dva istoka russkogo, soznanija http://www.fedorgirenok.narod.ru/Gutshaus.htm
GIRENOK, Fjodor: Počemu mysl´ privodit slova v zamešatel´stvo?, http://www.fedorgirenok.narod.ru/warum.htm
GIRENOK, Fjodor: Poetika doslovnogo, www.fedorgirenok.narod.ru/Poetik.htm
GIRENOK, Fjodor: Stalin kak estetičeskij žest, http://www.fedorgirenok.narod.ru/Stalin.htm
GIRENOK, Fjodor, POLJAKOV, V.: Russkaja filosofija – lovuška dlja čudakov?, http://www.fedorgirenok.narod.ru/pat.htm
GIRENOK, Fjodor, RUMJANCEV, V. B.: Fjodor Girenok daet interv´ju V.B. Rumjancevu, http://www.fedorgirenok.narod.ru/rr.htm
GIRENOK, Fjodor, PLATONOVA, E.: Na voprosy otvečaet profesor MGU F. I. Girenok, http://www.fedorgirenok.narod.ru/fragen.htm

Sekundární literatura:

BARABANOV, J. V.: Ruskaja filosofija i krizis identičnosti, in: Voprosy filosofii, 1991, no. 8
BARYGIN, I. N.: Nacional´nyj radikalism i ekstremism v sovremennoj Rossii, in: Filosofskaja mysl´ v Rossii: tradicija i sovremennost´, tom 1., Sankt-Peterburg 1997
BAŽANOV, V.: Philosophy in Post-Soviet Russia (1992-1997), in: Studies in East European Thought, 51, 1999

CHORUŽIJ, S. S. : Put´em zerna, in: Voprosy filosofii, no. 9, 1999

CHORUŽIJ, S. S.: Filosofičeskij process v Rossii kak vstreča filosofii i pravoslavija, in: Voprosy filosofii, no. 5, 1991

DELEUZE, G., GUATTARI, F.: A thousand plateaus. Capitalism and schizophrenia, University of Minnesota Press, Minneapolis - London 1987

EPSTEIN, M.: Govorit filosofija po russki? in: Iz Ameriky, Vse esse, Ekaterinburg 2005

EPSTEIN, M.: Main trends of Contemporary Russian Thought, http://20th%20wcp%20main%20trends%20of%20contemporary%20russian%20thought.htm/

EPSTEIN, M.: The Phoenix of Philosophy, On the meaning and significance of the contemporary Russian thought, http://www.websher.net/epstein/phoenix.html

GROMOV, M. N.: The Eternal values of Russian Culture in: Russian Studies in Philosophy, vol. 43, no. 3

HABERMAS, J.: Budoucnost lidské přirozenosti, Filosofia, Praha 2003

KAZAKOVA, L. I.: Filosofskije aspekty mesta i roli Rossiii v mirovom civilizacionnom processe, in: Filosofskaja mysl´ v Rossii: tradicija i sovremennost´, tom 2., Sankt-Peterburg 1997

KOTĚNĚV, A. A.: Russkaja naučnaja tradicija v filosofii, in: Filosofskaja mysl´ v Rossii: tradicija i sovremennost´, tom 1., Sankt-Peterburg 1997

MAJACKIJ, M.: Staršije brat´ja po razumu. Lečim afrikanskoj filosofijej kompleks russkoj isključitel´nosti, http://www.ruthenia.ru/logos/number/1999_01/1999_1_02.htm

MAPEL´MAN, V. M.: Značenije russkoj filosofskoj tradiciji dlja perspektiv mirovoj filosofii, in: Filosofskaja mysl´ v Rossii: tradicija i sovremennost´, tom 1., Sankt-Peterburg 1997

MASLIN, M. A.: Istorija ruskoj filosofii, Respublika, Moskva 2001

OŽEGOV, S. I.: Slovar´ russkogo jazyka , Moskva 1968

PEREGRIN, J.: Kapitoly z analytické filozofie, Praha 2005

RAYMOND, E. S.: Neopohanstvi podle E. S. Raymonda, http://ao.kyknos.org/cs/filosofie/novopohanstvi-esr.html

ROUTLEDGE ENCYCLOPEDIA OF PHILOSOPHY, ed. Edward Craig, on CD-ROM, 1998.

RUSSKAJA FILOSOFIJA. Malyj encyklopedičeskij slovar´. Moskva 1995

SEKACKIJ, A. K.: Marginal´naja filosofija i kliničeskaja praktika: opyt Rossii, in: Filosofskaja mysl´ v Rossii: tradicija i sovremennost´, tom 1., Sankt-Peterburg 1997

ŠPIDLÍK, T.: Důvody srdce, Praha 2001

STĚPIN, V. S.: Vremja dialoga, in: Drama sovetskoj filosofii, Moskva 1997

SWIDERSKI, E. M.: Culture, Contexts, and Directions in Russian Post-Soviet Philosophy, in: Studies in East European Thought, 50, 1998

THE INTERNET ENCYCLOPEDIA OF PHILOSOPHY, http://www.iep.utm.edu/

VLASENKO, K. I.: On the national character of Russian philosophy, in: Russian Studies in Philosophy, vol. 43, no. 3

ZBÍRAL, D.: New Age a neopohanství, www.david-zbiral.cz/NewAge.htm

ZEŇKOVSKIJ, V. V.: Istorija russkoj filosofii, Columbia University Press 1953

Resumé v českém jazyce:

Tato práce představuje a interpretuje pojetí patu, neopohanství, Ruska, jazyka a filozofie současného ruského filozofa Fjodora Girenoka a ukazuje Girenokovu pozici v rámci kontextu ruské filozofie a stručně též v kontextu evropské filozofie. Girenokovy analýzy patu a neopohanství přinášejí kritiku euroamerické civilizace, především jejího racionalismu a relativismu. Jistou alternativu hodnotám euroamerické civilizace spatřuje Girenok v cílené snaze vzdorovat dopadům globalizace světa, v přimknutí k tradici, k dlouhodobě obývanému prostoru (domovu), v obezřetnému přístupu k jazyku, v hájení prostoru pro prožívání zkušenosti. Tato situace, jejíž připomínku nabízí podle Girenoka ruská filozofie, umožňuje právě skrze skutečně plné prožívání zkušenosti autentický lidský život. Prožívání zkušenosti předpokládá schopnost ztišit vlastní hlas, vlastní projev, tedy schopnost naslouchání a to je také klíčový moment pro uvědomění si své lidské situace v rámci větších celků, vnímání sebe sama jako součásti těchto celků. Girenok velmi působivým způsobem, jazykem na pomezí filozofie a literatury, aktualizuje tradici ruského myšlení. Navazuje především na tradici slavjanofilskou a hésychastickou.

Resumé v anglickém jazyce - Abstract in English:

This paper presents and interprets the conceptions of *pat*, neopaganism, Russia, language and philosophy in the works of contemporary Russian philosopher Fedor Girenok and shows Girenok´s position in the context of the Russian philosophy and shortly also in the context of European philosophy. Girenok´s analysis of *pat* and neopaganism bring the critique of the euro-american civilization, mainly of its rationalism and relativism. Girenok finds the alternative to the European values in deliberate effort to resist the consequences of the world globalization, in attaching to the tradition, in staying in long term at the constant place (cultivating home), in cautious relation to the language and finally in protecting the space for experiencing experience. This position, as Girenok believes, is reminded by Russian philosophy and it is this position that can open (through fully experiencing the experience) the way to the authentic human live. Fully experiencing the experience involves the ability of quietening the own voice, it means the ability of listening, which is also the key moment of realizing one´s position in bigger wholes, the key moment of understanding human being as the part of those bigger wholes. Girenok revitalizes the tradition of the Russian philosophy, primarily the slavophile and the isychast tradition, in very lively way with the language near to poetic.